

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

**PEDAGOGIKA FAKULTETI
MEHNAT TALIMI KAFEDRASI**

401-Mehnat talimi guruhi talabasi Madaminova Risolat Qahramonovna

5112100-Mehnat ta'lim yo'nalishi

bo'yicha

bakalavr darajasini olish uchun

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Mavzu: "Mehnat talimi darslarida tikuvchilikka oid bilimlarni berishda
interfaol metodlardan foydalanish."**

Ilmiy rahbar:

Urganch- 2015 yil

Z. Ro'zmetova

BITIRUV-MALAKAVIY ISH BO'YICHA RAHBARINING MULOHAZALARI

Talaba: Madaminova Risolat

Bitiruv malakaviy ish mavzusi: Mehnat talimi darslarida tikuvchilikka oid bilimlarni berishda interfaol metodlardan foydalanish.

Bitiruv malakaviy ish xajmi: kirish, 2 bob, 5 qism, xulosa, foydalangan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

Tushuntirish qismi: 53 sahifa

Mavzuning dolzarbligi: Mehnat talimi darslarini o'qitishda ananaviy o'qitish metodlaridan boshqa metodlarni qo'llab o'quvchilarni faqat tinglovchi emas balki jarayonda ularni o'zlarini ishtirok etishga erishish, bunda interfaol metodlardan foydalanish davr taqozo etmoqda.

Bitiruvchi umumkasbiy va maxsus tayyorgarligining tavsifi: Madaminova Risolat barcha fanlarni to'la o'zlashtirgan, olgan bilimlarini amaliyotga tadbiq etib qo'llash ko'nikmasiga ega.

Bitiruvchi talaba berilgan topshiriqlarni mustaqil o'zi bajarish layoqatiga ega, maxsus adabiyotlar, ilmiy jurnallardan, o'z kasbini ilg'or xodimlarini tajribasidan foydalana olish qobiliyati mavjud, yangilikka intiluvchan, tashabbuskor, o'z ustida muntazam ishlab bilim va ko'nikmalarini kengaytirib boradi, o'qituvchi va guruxdoshlari bilan yaxshi munosabatda bo'ladi, ishga masuliyat bilan qaraydi.

Bitiruv-malakaviy ishning ijobiy tomonlari. Ishda mehnat talimi darslarini turlari o'rganilgan, taxlil qilingan va umumlashtirib mehnat talim darslarini asosiy qismlarga ajratgan va ularda qo'llaniladigan interfaol metodlarga tarif bergan, xulosalar chiqargan hamda tajriba-sinov ishlari amalga oshirilgan.

Bitiruv- malakaviy ishga qo'yilgan talablarning bajarilishi darajasi.

Ish unga qo'yilgan talablarga javob beradi. Ishdan o'rta talim maktab o'qituvchilari foydalanishlari mumkin.

Bitiruv- malakaviy ish rahbari:

Ro'zmetova Zulfiya

Urganch davlat universiteti

Pedagogika fakulteti

**Mehnat talimi taʼlim yoʻnalishi bitkazuvchisi Madaminova Risolatning
bitiruv-malakaviy ishiga**

T A Q R I Z

Malakaviy ish mavzusi. ÓMehnat taʼlimi darslarida tikuvchikka oid bilimlarni berishda interfaol metodlardan foydalanishó.

Malakaviy ishning hajmi. 11053 soʻzdan iborat

a) tushuntirish qismi varaqlar soni: 53 sahifadan iborat.

b) ilovalar soni: -

Bitiruv-malakaviy ish mavzusining dolzarbligi va berilgan topshiriqqa mosligi.

Ishning mavzusi dolzarb, berilgan topshiriqqa mosdir.

Bitiruv-malakaviy ishning kirish qismida va ilova qilingan materiallarning tarkibi va

bajarilish sifati. Ishning kirish qismida mavzuning dolzarbligi, ilmiy oʻrganilganlik darajasi, metodologik asosi va muhim manbasi, maqsad va vazifalari, obʼekti, predmeti, ilmiy farazi, amaliy ahamiyati, tarkibiy tuzilishi va hajmi oʻz aksini topgan boʻlib, toʻda talabga javob beradi.

Malakaviy ishda ilmiy manbalar. Bitiruv-malakaviy ishda ilmiy adabiyotlardan, innovation yutuqlar natijalardan, Prezident asarlaridan ilmiy jurnallardan, ilmiy maqolalardan keng foydalanilgan.

Bitiruv-malakaviy ishning ilmiy-uslubiy va texnologik jihatdan asoslanganligi. Ishda mavzuga oid barcha maʼlumotlar umumlashtirilgan va tahlil qilingan. Ish ilmiy uslubiy va texnologik jihatdan toʻda asoslab berilgan. Amaliy ahamiyati ham koʻrsatilgan.

Bitiruv- malakaviy ishning ijobiy tomonlari. Berilgan tavsiyalarni ishlab chiqarishda va taʼlim-tarbiya jarayonida foydalanish imkoniyatlari. Ishda mavzung Mehnat talimiga oid toʻgaraklarni takomillashtirishning muʼhim zamonaviy tendentsiyalari, barkamol shaxs kamoloti masalalaridan kelib chiqqan xolda yoritib berilgan. Ishning materiallari va tavsiyalaridan taʼlim sohasida, jumladan Mehnat taʼlimiga oid togaraklar faoliyatini tashkil qilish jarayonida muhim manba sifatida foydalanish mumkin.

Bitiruv malakaviy ishidagi kamchiliklar. Ishda ayrim texnik kamchiliklar va juz'iy orfografik xatolar mavjud. Ular ishning ahamiyatini pasaytirmaydi.

Taqrizchi:

Bog'ot tumani 6- son maktab
o'qituvchisi Jumaniyozova Gavhar Sadullaevna

Urganch davlat universiteti Pedagogika fakulteti

Mehnat talimi kafedrası

Bitiruv - malakaviy ish 10 dekabr 208- T sonli tartib raqam bilan qayd qilindi.

Bitiruv-malakaviy ishni bajaruvchining ismi-sharifi: Madaminova Risolat

Bitiruv malakaviy ishning mavzusi: "Mehnat talimi darslarida tikuvchilikka oid bilimlarni berishda interfaol metodlardan foydalanish."

Ilmiy rahbar (maslahatchi) ning ismi-sharifi: Z. Ro'zmetova

Bitiruv- malakaviy ish kafedraning 2015 yil «_____» iyunda o'tkazilgan majlisi qaroriga muvofiq DAK yig'ilishida himoya qildi.

Bitiruv-malakaviy ishga taqrizchi qilib Bog'ot tumani 6- son maktab o'qituvchisi Jumaniyozova Gavhar Sadullaevna tayinlandi.

Kafedra mudiri:

k. o'qituvchi Y. Bobojonov

Kafedraning bitiruv-malakaviy ishni DAK majlisida himoya qilish bo'yicha tavsiyasiga roziman.

Fakultet dekani:

dots. H. Madatov

Urganch davlat universiteti Pedagogika fakul'teti

Mehnat talimi kafedrası

5112100-Mehnat talimi yo'nalishi

bakalavriga

Tasdiqlayman

fakultet dekani

p.f.n. A.Xudayberganov

2014 y.

BITIRUV- MALAKAVIY ISH BO'YICHA TOPSHIRIQ

Talaba Madaminova Risolat

1. Ishning mavzusi: "Mehnat talimi darslarida tikuvchilikka oid bilimlarni berishda interfaol metodlardan foydalanish."

UrDU rektorining 20__ yil "____" _____dagi _____sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan.

2. Ishni to'shirish muddati: "20" may 2015 y.

3. Mavzu bo'yicha dastlabki ma'lumotlar beruvchi adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I. A. Ilm - fan mamlakat taraqqiyotiga xizmat qilsin, Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. - T.: "O'zbekiston", 1996. 264- b.
2. Karimov I. A. Barkamol avlod orzusi // Tuzuvchilar : Sh. Qurbonov, H. Saidov, R.Ahliddinov. - T.: " Sharq, 1999. - 148 b.
3. Gulboyev T.G. Aliqulova X.B «Pedagogika nazariyasidan didaktik materiallar» Navoiy - 1999 yil
4. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi //O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish / "Madadkor", 2000. - 55- b.
5. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. - T.: "O'zbekiston", 2000. - 80 b.
6. Ibragimov X. I., Abdullayeva Sh. A. Pedagogika. O'quv qo'llanma.- Toshkent.: Fan, 2004.- 182 b.

Mundarija.

Kirish.....	3
I-B᳚b. Ta᳚im jarayonida int᳚rfa᳚l m᳚t᳚dlardan f᳚y᳚dalanish va uning a᳚᳚amiyati.....	7
I.1. Int᳚rfa᳚l ta᳚im ᳚ sifati kafi᳚lati.....	7
I.2. Int᳚rfa᳚l usullar tavsifi.....	17
I.3. Int᳚rfa᳚l usullarning ta᳚im jarayonidagi o᳚rni.....	29
II-B᳚b. M᳚᳚nat ta᳚imi darslarini int᳚rfa᳚l m᳚t᳚dlardan f᳚y᳚dalanib tashkil qilish.....	37
II.1. M᳚᳚nat ta᳚imi darslarida int᳚rfa᳚l m᳚t᳚dlardan f᳚y᳚dalanish.....	37
II.2. Gazlamaga ishl᳚v b᳚rish bo᳚limini o᳚qitishni int᳚rfa᳚l m᳚t᳚dlar as᳚sida tashkil qilish bo᳚yicha m᳚t᳚dik tavsiyalar.....	42
᳚ul᳚sa.....	51
Foydalanilgan adabiyotlar.....	53

Kirish.

Mustaqil O'zbekiston siyosatining ustuvor vazifalaridan biri mamlakat khalqiga bo'lgan yoshlarni har tomonlama shakllantirish, bilimdan, jismonan baquvvat, ma'naviy jihatdan barkamol qilib tarbiyalashga qaratilgan. Ta'lim tizimida o'qib o'tirilayotgan va hadda ortib borgan davlatni ettirayotgan ishchilar zaminida bu buyuk maqsad mujassamdir.

Ta'lim-tarbiya tizimidagi ishchilar to'liq ta'lim muassasalarida o'qituvchilarni tayyorlash jarayonini ham boshqarib borgan. Zira, Prezident I.Karimov ta'kidlaganidek, o'zbekistonda poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, o'zbekistonda ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq.[4]

Bunda bo'lg'usi o'qituvchilarning kasbiy va shaxsiy sifatlarini shakllantirish, pallasliq layoqat va malakalarini rivojlantirish, maktab ta'limi mahoratini anglagan hadda inqilobatni yondashuvlarni tatbiq etishga tayyorlash muhim vazifalardandir.

Ma'lumki, hozir o'zgarayotgan aholi to'plashgan jamiyatda ta'lim muassasalarida rivojlanuvchi ta'limdan shaxsni har tomonlama rivojlantiradigan ta'limga o'tib borgan ko'chaytirish talab qilinmoqda.

Zamonaviy ta'lim muassasasidagi o'quv jarayonining asosiy vazifasi - bu o'qitish sifatini yangi pallasiga ko'tarishdir.

SHunga ko'ra, o'quvchiga munosabat, ularga yondashish tamoyillari o'zgardi. Zamonaviy dars jarayonida har bir o'quvchiga uning o'ziga shaxs shaxsiyatlari va shaxsiy tajribasini hisobga olgan hadda o'quv jarayonida ishtirok etishi uchun sharoit va imkoniyat yaratildi. Bunday yondashishda o'quvchilar o'z talablar bilan mulohaza qilish, olgan bilimlarini amaliy qo'llash, ushbu bilimlarni kundalik hayotimizda qo'llarda, qanday va qaysi maqsadlarda qo'llanilishini anglab olish imkoniyatlariga ega bo'ldi. [5]

Hozirgi kunda, barcha o'quv fanlari bo'yicha o'qitish katta qiyosiyatlari, DTSlari, ta'lim talablariga, intilishlari usullar ishlab chiqilib muntazam muntazamizatsiyalashtirilmogda. Turli o'quv fanlar bo'yicha o'quvchilar bilimni baholash mahoratlarini yaratildi. O'quv-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish

hamda ta'lim sifatini yanada yaxshilash maqsadida ishlab chiqilgan o'qituvchi muqaddas o'qituvchilari, o'qituvchilarning bilimi va kasbiy mahoratini rivojlantirish, ularga amaliy-metodik yordam berish, o'zaro tajriba almashish usulidan foydalanishni tashkil etish bo'yicha o'rganish o'rganish tadbirlari majmuasini amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilib, jamlarga etkazildi.

SHuningdek, talq ta'limi vazirligining 2010 yil 20 dekabrda 289-sanoatli buyrug'i bilan o'qituv-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo'yicha Respublikamizning 28 ta umumiy o'rta ta'lim maktablarida tajriba-tadqiqot maydonchalari tashkil qilindi.

Tajriba-tadqiqot maydonchalari zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, jarayonning talq natijalarini kuzatish, tadqiqot qilinayotgan texnologiyalarni o'rganish va tahlil qilish kabi vazifalarni amalga oshirib kelmokda.

Endilikda o'qituvchi nafaqat bilim, ko'nikma va malaka oluvchi, balki mustaqil fikr yuritish talq, aql, intonatsiya va qo'shimcha manbalardan yangiliklarni izlovchi, tahlil qiluvchi hamda tadqiqotchidir. YOshlarga ta'lim-tarbiya berishda ta'limdagi o'qitish metodlarining zamonaviy kompleksini, metodik va didaktik materiallarni yaratish hamda mavjud darslik va o'qituv qo'llanmalarni o'rganishga o'zgacha yondashishni talab qiladi. Turli o'qituv fanlardan bunday tajriba-sinovlarni tashkil etish va o'tkazishning mahiyati o'qituvchining salohiyati va uning o'ziga qatnashligini to'raligicha talqib berish imkoniyatini yaratuvchi yangi metodikalarni sinovdan o'tkazish va joriy etishdan iboratdir. Ta'lim jarayonida tajriba tadqiqotlarni o'tkazishdan ko'zlangan asosiy maqsad ta'lim berishning sifatini yangi pogona ko'tarishdir.[18]

O'qituvchilarning fanlar bo'yicha o'zlashtirish darajasi darsning sifati va samaradorligini belgilovchiasosiy omillardan biri hisoblanadi. SHuning uchun o'qituvchi o'qituvchiga beriladigan ta'limning sifatini oshirishda bir serratlik darsning to'g'ri rivashtirish, eng avval, darsning maqsadini to'g'ri va aniq belgilab talqish zarur. Maqsadni belgilashda birinchidan, natijaga erishish uchun keladigan vaqt, ikkinchidan, o'qituvchining ehtiyoji va imkoniyatlarini, uchinchidan o'qituvchini shu maqsadga erishishga harakat qilishga undaydigan metodlarni, to'rtinchidan, natijani

aniqlaydigan nazorat turlarini belgilab olishi kerk bo'ldi. Yuqorida qayd etilgan maqsadga erishishda asosiy talablardan biri - o'qitish jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni jori qilishdir.

SHu nuqtai nazardan ushbu bitiruv malakaviy ish mavzusi bugungi kunning dalarb muammolaridan bo'lib, mehnat ta'limida interfaol metodlardan foydalanish samaradorligini oshirish masalasini hal qilishiga qaratilgan.

Tadqiqotning maqsadi: Mehnat ta'limi darslarida interfaol metodlarni qo'llash metodikasini ishlab chiqish.

Tadqiqotning vazifalari:

- mavzuga oid ilmiy-pedagogik manbalarni o'rganish, tahlil qilish va umumlashtirish;
- muammo'ning nazariya va amaliyotdagi ahv'ini o'rganish hamda tahlil qilish;
- interfaol metodlar bilan tanishtirish va dars samaradorligi oshirish yo'llarini ishlab chiqish.

Tadqiqotning o'bk'ti: Mehnat ta'limi darslarida interfaol metodlarni qo'llab o'quvchilarda darsga qiziqishlarini ortirish.

Tadqiqotning pr'dm'ti: tikuvchilik turlari bilan tanishtirish o'rqali b'nalarda mehnats'varlik ko'nikmalarini shakllantirish mazmuni.

Tadqiqotning ilmiy farazi shundan iboratki, interfaol metodlar o'rqali b'nalarda bilim, ko'nikmalarini shakllantirish mumkin agarda:

- b'nalarning yoshiga, imkoniyatlariga, qiziqishlariga mos ta'lim mazmuni, ijd'iy t'pshiriqlar ishlab chiqilsa;
- ta'lim-tarbiya jarayonida tarbiyachi va tarbiyalanuvchi ijd'korligi, tashabbuskorligi, mustaqilligi, fa'ligi ta'minlansa;

Tadqiqotning metodologik as'hlari:

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi Mehnat ta'limi, Tasviriy san'at, Chizmachilik, Musiqa madaniyati, Jismoniy tarbiya (1-9 sinflar). Ta'lim markazi.T-2010.
2. B'ntab'v S.A. va b'shqalar. Mehnat va kasb ta'limi metodikasidan o'quv mashg'ultlari. Uslubiy qo'llanma. T'shk'nt, 2003.

3. Sh.Q. Mardonov va boshqalar. ÓO'quvchilarning dizayn ijodkorligini shakillantirish. Toshkent-2012

4. N.A Muslimov, SH. S. Sharipov, O.A. Qo'ysinov ÓMehnat ta'dimi o'qitish metodikasi, kasb tanlashga yo'llash T- 2014

5. P. Ishmuhamedov, M. Yo'ldoshev ÓTa'dim va tarbiyada innovatsiyon pedagogic texnologiyalar o'quv qo'llanma. T-2013

6. Maktab va hayot. Jurnal. 2013yil 6-7-son

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan manbalar:

-ilmiy tadqiqot mavzusiga doir ma'lumot adabiyotlarni, hukumatimizning rasmiy hujjatlarini o'rganish va tahlil qilish;

-amaliyotda o'quvchilarga mehnat ta'dimi darslarini interfaol metodlardan foydalanib o'tishga oid o'quv va ma'lumot qo'llanmalarni ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil etish;

- tajriba-sinov darslarini o'tkazish.

Tadqiqot ishining ilmiy yangiligi shundan iboratki, tikuvchilikka oid mavzularni o'rganishda interfaol metodlarni qo'llash orqali uslubiy ko'rsatmalar berishdan iborat.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati: Mehnat ta'dimi darslarida tikuvchilikka oid ilmiy manbalar tahlil etildi hamda tegishli ilmiy hujjatlar aniqlashtirildi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati:

Tadqiqot muammolarining muayyini va bugungi kunda interfaol ta'dimga bo'lgan qiziqishdan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan ma'lumot tavsiyalar o'rta umum ta'dim maktablari mehnat ta'dimi o'qituvchilariga hamda to'g'arak rahbarlariga amaliy yordam berishi mumkin. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda dars samaradorligini oshishiga hamda yanada takmilashtirishga xizmat qiladi.

Malakaviy bitiruv ishimiz tarkibi Kirish, II bo'lim, 5ta qism, hujjat, foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

I-B. Ta'lim jarayonida intellektual muloqotlardan foydalanish va uning ahamiyati.

I.1. Intellektual ta'limning sifat xususlari .

ÓTa'lim to'g'risida qonuni, ÓKadrlar tayyorlash milliy dasturi ta'lim jarayoniga tatbiq etish bilan ta'limda sifat va samaradkorlikka erishish va shu orqali intellektualizatsiya qilingan ta'lim standartlari to'liq bajarilishi ta'min etish davri boshlandi.

Maktablarimiz yangi qiyofaga, barcha qulayliklarga ega bo'lib birmuncha, yangi jihazlar, asb-uskunalar, takmillashtirilgan dasturlar, intellektualizatsiya qilingan tajriba-sinovdan o'tgan standartlar, darsliklarning yangi avlodi bilan (ijara tariqasida) ta'minlash, kompyuterlashtirish Davlat umummilliy dasturi asosida izchil amalga oshirilmuncha. [16]

Boshqacha qilib aytganda zararli darslar o'rniga darslarni tashkil etishga mas'uliyat bilan yondashaydigan, kasbiy bilimdon, intellektual mahoratga ega, mas'uliyatli, zamonaviy intellektual p'dag'igik tashkilotchisini mukammal o'zlashtirib olingan, innovatsiyalar asosida ta'limni tashkil eta oladigan o'qituvchilarga talab oshib birmuncha. Ta'limda maddiy baza, standart, o'quv resurslar, dastur va darsliklar qanchalik takmillashtirilmasin, kutilgan asosiy natijaga erishish, chuqur va puqli bilim berish, yuqori sifatdagi o'zlashtirishga erishish b'v'v'sita nazariy va amaliy mashg'ulotlarni olib b'ruvchi o'qituvchining ijodkorligi, izlanuvchanligi, malakasiga, p'dag'igik mahoratiga bog'lanib q'llav'radi, o'quv-biluv markazida esa o'quvchi tarmog'ini taqqoz'etadi. [16]

Ular qanday ta'lim o'quvchi shaxsiga, uning qiziqish, h'v'v'ish-istagiga, ehtiyojiga qaratilmog' talab etiladi. Endi: ÓTa'limni individuallashtirish nima? Ód'lgan savolga javob beraylik:

- ta'lim jarayonini individuallashtirish shunday o'qitish usuliki, bunda har bir o'quvchi o'quv jarayonida faol ishtirok etib, o'quv-biluv jarayoniga shaxsiy hissa qo'shishi hisobga olinadi;

- ta'lim jarayonini tashkil etishda o'qituvchining uslubiy yondashuvi, tashkilotligi, o'quvchining shaxsiy xususiyatlari hisobga olinadi;

- o'quv-metodik, psixologik, pedagogik tashkiliy boshqaruv ishlariniolib boshlashda o'quvchi shaxsi o'quv-biluv markazida bo'ladi.

1. Guruhlarda ishlanganda, o'quv-tarbiyaviy ishlarni tashkil etganda har bir o'quvchi bilan yakkama-yakka ishlanganda ularning shaxsiy xususiyatlari dastlab o'qituvchi diqqat markazida turmagi, hisobga olinmagi keldi.

2. O'quvchi bilan muqaddim olib borilganda ham, uning o'ziga xisliklari diqqat e'tiborda tutilishi keldi.

3. Ta'lim jarayonida ham, uning qobiliyati, imkoniyatlari nazarda tutilishi keldi.

4. Pedagogik psixologik jarayonlarni olib boshlashda o'quvchining shaxsiy rivojlanish darajasini ko'zda tutish zarur.

Individuallashtirilgan ta'lim printsiplari:

- Individuallashtirish n o'quv jarayonining bosh strategiyasidir;
- O'quv jarayonini individuallashtirish orqali shaxsni rivojlantirish ta'minlanadi;

- Har bir o'quv predmetini o'qitishni individuallashtirish orqali amalga oshirish kutilgan natijani kafolatlaydi;

- O'qitish shakllarini individuallashtirish bilan integratsiyalash sharti yaratiladi;

- Individuallashtirilgan ta'lim n o'quv jarayoni sifat va samaradorligini ta'minlaydi;

- Individuallashtirilgan ta'limda ko'nikma, malaka, bilim olish o'quvchining qiziqishi asosida keldi;

- Mustaqil ishlay olish o'quvchining umumbo'quv ko'nikmasini rivojlantiradi, taraqqiy ettiradi.[16]

Damak, ta'lim-tarbiya sifati va samaradorligi o'quvchining o'quv mazmunini o'zlashtirishga yo'naltirilgan mustaqil mutlaa bilan samarali shugullanishi, mustaqil fikr yuritishi va tafakkur faoliyati bilan bogliq. Intirfa m'atlarda dars jarayonini olib boshlashda o'quvchilarda quyidagi xususiyatlarning rivojlanishini ko'rsatish mumkin.

O'quvchi o'qitilmaydi, uni mustaqil o'qish, o'rganish, ishlashga o'rgatiladi. Bunda o'quvchilar mustaqil ravishda tahlil qilish, taqqi o'zlashtirishga, ijtidiy mulhaza yuritishga, shaxsiy xulassalar asosida erkin fikr yuritishga o'rgatiladi. O'quvchilarda yod fikrlarga qarshi fikr yuritish, o'z paxtisiyasini himoya qila xilish ko'nikmalari shakllantiriladi.

O'quvchiga bilimlar tayyor hilda birlimasdan, bilimlarni darsliklardan, intsrnstdan, turli boshqa manbalardan izlash, tppish, qayta ishlash taqqi uning bilim xilish malakasi shakllantiriladi. —lgan bilimlari taqqi ijtidiy mushthada yuritish imknniyati yaratiladi. O'quvchini darsliklar bilan ishlash, o'qish, o'rganish, ktnspkt yozish, qo'shimcha adabiyotlardan ftydalanib mustaqil o'zlashtirish ko'nikmalarini egallashga o'rgatiladi.

Maktabda barcha o'quvchilarning o'z qpbiliyatlari darajasida albatta o'zlashtirishlari kafflatlanadi. Bunda o'quvchining o'zlashtirilgan, xilgan bilimlarini hayotda, amaliy faxliyatda ftydalana xilish ko'nikma va malakalari bilan bllgilanadi.

Barcha o'qituvchi-o'quvchilar intsrfa xil mlttdlar asosida ishlashni o'rganib, uni o'z o'quv-biluv faxliyatlariga xilib kira xilssalar barcha o'quvchilar bir xil natijalarga erisha xladilar. [7]

Dars jarayonini jtxriy etishda va uning strukturasidan unumli ftydalanishda o'quvchilar faxliyatini tashkil etish muhim rpl o'ynaydi. Zlr xilki, jarayon markazida o'quvchi shaxsi turadi. Dlmak, ta'dim jarayoni o'quvchi shaxsiga qaratilmxgöi zarur.

Pldagtgik adabiyotlarda, mlttdik qodlanmalarda va kxillj amaliyotida aytilishicha o'quvchining o'quv-biluv faxliyatini xilib btxrish uch yo'nalishda amalga xshiriladi:

1. umumiy;
2. guruhli;
3. yakka tartibda.

1. Umumiy yo'nalishdagi dars jarayoni faxliyatida o'qituvchi rahbarligida guruhdagi barcha o'quvchilarning xlati-harakatlari tushuniladi.

2. Guruhli o'quvni tashkil etishda o'quvchilar faxliyati guruh-guruhlarga bo'dinib xilib btxriladi.

3. Yakka tartibdagi o'quv jarayonida o'quvchilar yakkama-yakka faoliyat olib b'radilar.

Umumiy shakldagi faoliyatni tashkil etuvchi darslarda, o'quvchilar bir vaqtning o'zida bir o'ldagi t'pshiriqlarni guruh bo'yicha birgalikda muh'kama etadilar, fikr almashadilar, s'lishtiradilar, umumlashtirgan h'lda o'ul'salar chiqaradilar. O'qituvchi, o'quvchilar bilan birgalikda va bir vaqtda vazifani bajarishda hamk'rlik qiladilar, ham ij'dk'rlikda ish yuritiladilar. O'qituvchi so'zlash, tushuntirish, ko'rsatish jarayonida barcha o'quvchilarni jalb qilgan h'lda masalani birga muh'kama qiladi.

Bunday mul'q'lar o'quvchilar ish'inchini q'z'inishga o'quvchilar bilan mul'q'ga kirishishga, jam'a bo'lib ishlash ko'nikmasining h'sil bo'lishiga o'lib k'adi.

Umumiy o'quv-biluv faoliyatini tashkil etishning o'ziga o's kamchilik va o'tishm'vchiliklari ham mavjud. Darsda faoliyat o'qituvchi t'm'ndan barchaga bird'k qaratiladi, ya'ni bir o'z abstraktlik yuzaga k'adi.

Barchani qiziqish, q'bbiliyatlaridan qat'iy nazar bir o'lda, bir maqsad yo'lida izlanish, fikrlash, ishlashga undaydi.

O'quvchilarning riv'olanish darajasi, tayyorgarligi bir o'il bo'lganligi tufayli bilim va ko'nikmalarni qabul qilib o'lish, o'zlashtirish bird'k natijani kaf'latlamaydi. Dars sifati va samarad'rliigi pasayishi h'latlari kuzatiladi.

O'qish, o'zlashtirishlari sust bo'lgan o'quvchilar s'kin ishlaydilar. O'quv mat'riallarini to'la o'zlashtira o'lmaydilar. Ular ko'p'r'oq o'qituvchining sha'lsiy e'tib'riga muht'o'lik s'zadilar.

L'kin, ayrim o'quvchilar murakkabr'oq, qiyinlik darajasi yuq'r'r'oq bo'lgan mat'riallarni o'zlashtirishga m'oyil bo'ladilar. Ayrimlari esa, ko'p'r'oq mustaqil izlanish, ij'diy yondashuv as'sida ishlashga qiziqish bilan qaraydilar. Shuning uchun, umumiy yo'nalishli darslarda sav't-jav'tblar, mashqlar bajarish, masalalar y'chish il'tji b'r'icha o'quvchi sha'lsiga yo'naltirilgan bo'lishi maqsadga muv'o'fiqdir. o'ul'sa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, darslar bir o'illik, umumiy yondashuv, bir o'il q'lipdagi ta'dimiy faoliyatdan q'chishni taq'z'etadi va quyidagi ishlarni amalga

tarqatish mumkin:

1. —ritir. O'yin ishtirakchilari va ekspertlarni tayyorlash boshqichi. O'quv jarayonining ish rajasini o'qituvchi tashkilotidan taklif etiladi. O'quvchilar bilan hamkorlikda mashg'ulotning maqsad va vazifalari aniqlanadi. O'quv jarayonini muammolari shakllantiriladi. O'quv jarayonida kuzatilgan imitatsiya, o'yin qoidalarini, umumiylikning boshqarilishi aytiladi, o'quvchiga o'quv jarayoni materialini paketi tarqatiladi.

2. O'quv jarayoniga boshqarilishga tayyorgarlik. O'quv materiallari, vaziyatlar, instruktsiya va boshqarilishga paketi hujjatlari bilan tanishish. O'yin qoidalarini tashkiloti tuziladi. Unga o'yin shartlari, o'yin kuzatish-kuzatilishi, o'qinadigan natijalar aks ettiriladi. O'yin jarayonining o'zgartirish, unga chiqishdan aralashish man etiladi. Faqatgina jarayonni o'qitib boshqarilishga, ayrim kuzatish-kuzatilishlarni kiritish mumkin. O'yin boshqarilishida o'qituvchi unga aralashmay, uni kuzatib, boshqarib boshqariladi.

Uning asosiy vazifasi muhtarakmani tashkil etish, o'yinini kuzatib turish, natijalarni, o'qinayotgan fikr-mulohazalarni hisoblash, ishtirakchilarning savollariga javob berish.

3. O'qozilgan o'yin muhtarakmasi. O'qozilgan o'yin jarayonini tahlil etish, muhtarakma etish, baholashdan iborat. O'qituvchi yakuniy muhtarakmani o'qozadi. Muhtarakmada ishtirakchi va ekspertlar fikr almashadilar, o'z puzitsiyalarini himoya qiladilar, taassurotlarni, paydo bo'lgan muammo va fikrlarni bildiradilar.

Yuqoridagi aytishlardan ma'lum bo'ldiki intirfa hlatda kuzatilgan ishchanlik o'yinlarida: o'qituvchi n o'quvchi, o'qituvchi n guruh, o'quvchi n guruh, o'quvchi-o'quvchi, guruh-guruhlar shrasida o'zar mulotlar bo'lib o'tishi shraqali o'quv mazmuni o'zlashtiriladi.

Intirfa usulda ish yuritilishchi bo'lgan o'qituvchilarga shuni eslatilish mumkinki, yangicha ishlash uchun faqatgina maqula, adabiyotlar o'qishning o'zi kamlik qiladi. Buning uchun, ya'ni o'qituvchi o'z fa'liyatida intirfa mullatlarni qo'llash uchun, u shartan o'zi ishchanlik o'yinlari, aqliy hujum, munzara, dlatlarda qatnashib, o'zi tajribadan o'qozadi, bu ishga shartiy shsasini qo'shib boshqariladi.

Buning uchun u interfa-darslarning otkazishning quyidagi qadalarini bilib, otklashtirib, amalga kiritishi k-rak:

1. interfa-mashg'ul-larga barcha ishtir-kchilar (oquvchilar) jalb etilishi talab qilinadi. Bunda shunday t-l-l-giyalar tanlanishi k-rakki, ish jarayonida barcha ishtir-kchilarning ishtir-ki yoki muh-kamasi ta'minlansin;

2. mashg'ul-tga ishtir-k etishni psi-hik tayyorlash zarur. Darsda ishtir-k etuvchilar jarayonga kirishib k-tishga tayyor emasligini his-bga t-l-m-tq k-rak. Yangi tashkil etilayotgan interfa-darslarda ulardagi adiksirash, t-r-tinch-qlik, indamaslik h-latlari darsning fa-l q-chishi, ichki imk-niyatlarni ishga s-lishga to'sqinlik qilib kuzatiladi;

3. oquvchilarni yangi t-l-l-giyalarni ko'plab j-r-y etish bilan t-l-iqtirmaslik. Ishtir-kchi imk-niyati, yangi t-l-l-giya sifati bir-biriga m-ts k-l-gani ma'qul. Bir guruhda ishtir-kchilar s-ni 30 kishidan t-shib k-l-tmasligi k-rak. SHunday shar-tidagina kichik guruhlarda ishlash, fikrini erkin bayon etish, muamm-lar l-chimini t-pish ts-n k-l-chadi;

4. mashg'ul-t t-l-b b-r-ladigan l-l-nalarni tayyorlashga al-t-hida e'tib-r b-l-rish k-rak. Sinf shunday tayyorlanishi k-rakki, kichik va katta guruh bilan ishlaganda, ular erkin harakatlansinlar. B-tshqacha qilib aytganda, oquvchiga qulay muhit yaratilishi k-rak. Ayniqsa, oquvchining bir-biri bilan mul-tq-t-da bo'yin egib o'tirishi n-tqulaylik k-ltirib chiqaradi. St-l-larni 4-6 kishilik qilib qo'yish, guruh a'z-larining bir-birlariga qarab o'tirishi, ko'rib, fikrlashuvga qulay muhit yaratilishi ya-l-shi natijalar b-l-radi;

5. ishchanlik o'yinlarini t-l-b b-rishdan t-l-din uning r-l-glam-l-nti, k-l-tma-k-l-ligiga ri-t-ya qilish k-rak. Unga qat'iy ri-t-ya qilishni t-l-dindan k-l-lishib t-l-gan ma'qul. Har bir ishtir-kchi har qanday fikrlash, nuqtai nazarga chidamli bo'lish, t-l-rigacha eshitishi, tanqid qilmasligi k-rak. Har bir ishtir-kchining so'z erkinligiga hurmat bilan qarash, sha-l-s hurmatini saqlash;

6. ishtir-kchilarning kichik guruhlariga bo'dinishlariga diqqat-e'tib-r bilan qarash k-rak. Avval-t, kichik guruhlarini shakllantirish erkin, t-l-l-hish-istaklar as-t-sida k-l-chgani ma'qul. K-l-yinchalik guruhlarini tas-t-difiy shakllantirishga o'tilgan ma'qul.

– ul-ssa o‘rnida shuni aytish mumkinki int-rlfa-rl usullar birdaniga ko‘pgina vazifalarni bajara qilishga imkon beradi.

Eng muhimi, int-rlfa-rl usullar o‘quvchilarning kommunikativ bilimi, tushunchasini, kunikma va malakalarini qshiradi. Ularni hamkorlik, hamjihatlik, do‘st-na munosabatlarda ishlashni ta‘minlaydi. Ayniqsa, bir-birlarini eshitish, fikrini bayon etish, o‘zaro hurmatga undaydi.

Bu usulda ishlash sinfda ruhiy holatni, yuklamalarini qngillashtiradi. Mashg‘ul-rl shakllarini, fa-rliyatlarini o‘zgartirib turish as-rlsida muhim muamm-rlar qchishni qilishga o‘rganib beradilar.

Yuq-rlidagilardan ma‘lum bo‘ddiki o‘qituvchi dars beruvchi emas, balki o‘quvchilarni muamm-rlga yo‘naltiruvchi, tadqiq-rl fa-rliyati maslahatchisi, tashkil-rlchisi va muv-rlfiqlashtiruvchisidir. U o‘quvchining mustaqil fikrlashi uchun shar-rlit yaratadi va ularni tashabbusini qo‘llab-quvvatlaydi.

O‘z navbatida o‘quvchilar o‘qituvchi bilan birgalikda o‘qitish jarayoni va uning natijalari uchun mas‘uliyatni taqsimlash qrlqali o‘qish jarayonining to‘laq-rlnli ishtir-rlkchilariga aylanadi.

Int-rlfa-rl ta‘lim as-rlsida dars jarayonini tashkil etilganda:

1. O‘quvchining o‘zaro fa-rllligi qshadi, hamkorlikda, ij-rldk-rlrlkda ishlash ko‘nikmalari shakllanadi.

2. O‘quv r-rlja, dastur, darslik, standart m-rl‘oyor, qo‘llanmalar, mavzu mazmuni bilan ishlash malakalari shakllanadi.

3. Ta‘lim mazmunini, matnini mustaqil mut-rllaa qilish, ishlash, o‘zlashtirish kundalik sha-rlsiy ishlarga aylanadi.

4. O‘quvchi erkin fikr bildirish, o‘z fikrini him-rlya qilish, isb-rltlay qilish, tasdiqlay qilishga qdatlanadi.

5. Eng muhimi, o‘quv jarayonida didaktik m-rltivlar vujudga k-rladi. YA‘ni, o‘quvchining ehtiyoj, h-rlhish, istagi q-rlndiriladi. O‘quv-biluv jarayonida o‘quvchining manfaatd-rlrligi qshadi. Bu holat o‘quvchining o‘quv maqsadlarga erishishda yuq-rlri ber-rlsichga ko‘taradi. Darsni int-rlfa-rl m-rlt-rlrlarda tashkil etishining qanday afzalliklari mavjud:

- o'qitish mazmuni yahshi o'zlashtirishga qilib klladi;
- o'z vaqtida o'quvchi-o'qituvchi o'quvchilar qarida ta'limiy alqalar o'ratiladi;
- o'qitish usullari ta'lim jarayonida turli qil ko'rinishlarda kllchadi: yakka, juft, kichik guruh, katta guruh;
- o'quv jarayoni o'quv ehtiyojini qatndirish bilan yuquri mttivatsiyaga ega bo'ldadi;
- o'zar qatb qat bllrish, qlish, qayta ishlash qarqali o'quv mat'riali yaqshi estada qladi, o'quvchida o'zar mulqqatga kirishish, fikr bildirish, fikr almashinish ko'nikmalari shakllanadi;
- o'quv jarayonida o'quvchining o'z-o'ziga bah q bllrishi, tanqidiy qarashi rivtqlanadi;
- o'quvchi uchun dars qiziqarli o'qitilayotgan prldmllt mazmuniga aylanadi, o'qish jarayoniga iqtidiy yondashuv, iqtibiy fikr namtqyon bo'ldadi;
- har bir o'quvchini o'zi mustaqil fikr yurita qlishga, izlanishga, mushqhada qilishga qilib klladi;
- intllrfatql usulda o'qitilgan darslarda o'quvchi faqat ta'lim mazmunini o'zlashtiribgina qlmay, balki o'zining tanqidiy va mantiqiy fikrlashishini ham rivtqlantiradi.

Albatta intllrfatql davrlarni tashkil etishning ham o'ziga yarasha kamchiliklari mavjud:

1. o'quv-biluv jarayoni ko'plab vaqt sarflashini talab qiladi;
2. intllrfatql mashg'ulatlarda barcha o'quvchilarni kllraklicha naztqrat etib btrishning imktniyati bo'davllmaydi;
3. juda murakkab mat'riallar o'rganilayotganda o'quvchilar muammtni to'daqtnli, aniq lla qlmaydilar, bunday sharitlarda o'qituvchining rqli past bo'dlishi hllari kuzatiladi;
4. guruhlarda o'quv jarayoni kllchayotganda kuchsiz o'quvchilarning ishtirtqi tufayli kuchli o'quvchilar ham past ball yoki bah qqlish hllari kuzatiladi.

Bunday sharitda o'qituvchi yuksak rivtqlangan fikrlash qtbiliyatiga,

muammolar bo'yicha mushohada yuritishga, muammolarni o'z vaqtida ulcha qiladigan qobiliyatga ega bo'lishi kerak.

Intellektual usullarda darsni tashkil etishda o'quvchi shaxsini rivojlantirishni o'ziga-o'zi zamin yaratishdan boshlash kerak.

Yana o'quvchi:

- o'zi mustaqil mutlaq qilish, o'qish asosida bilim olishga;
- o'zini-o'zi anglab olishga, anglab tarbiya topishga;
- o'z kuchi va imkoniyatlariga ishonch bilan qarashga;
- o'quv mehnatiga mas'uliyat hissi bilan qarashga;
- o'z faoliyatini mustaqil tashkil eta olish, har bir minutni g'animat bilishga;
- o'quv mehnatiga o'zida hush-istak uyg'otishga;
- har qanday vaziyatda faollik ko'rsata olishga;
- ayniqsa, huzuri tashkilot a'zolari manbalaridan unumli foydalana olishni asosiy va bosh maqsad qilib olishga o'rganmo'g'i zarur.

SHuning uchun ham huzuri kunda o'quvchining o'z-o'zini rivojlantirish tashkilotligini yaratish pldagigika, didaktika fanlarining didida o'z uchimini kutayotgan dalarb muammolardan biridir.

Kelingi vaqtlarda o'qituvchilar rasida shaxsiga qaratilgan ta'dim nima, intellektual usulda o'qitish nima uchun zarur? Bu usul qachondan o'quv jarayoniga kirib klgan? Uning qanday turlari mavjud? Tarkibiy tuzilishi qanday? Uni o'quv jarayoniga qanday olib kirish kerak, uni avvalgi usullardan farqi nimada kabi savollarga duch kllamiz.

Buning uchun shu kunlarda maktablarimizda olib borilayotgan an'anaviy darslarni yana bir martaba eslab o'tish jizzdir. An'anaviy o'qitish XVII asrda chll pldagigi YAn Amrs Kmlnskiy tmmnidan taklif etilgan.

U o'qitishning yag'na klassik tizimini ishlab chiqib, uni guruh-dars sistlmasi dlb yuritadi. Klyinchalik bu sistlma pldagigikada kng tarqalgan.

An'anaviy maktab guruh-dars tizimi ntmni olish quyidagi o'ziga o'las an'analarga ega:

- tahminan bir qizil yoki yaqin yoshli bolalar tayyorgarlik darajasi yaqin bolalar guruhini tashkil etadi;

- guruh yag'na r'ja, dastur, dars jadvali as'nsida ishlaydi;

- as'nsan mashg'ul'at turi yag'na dars his'blanadi;

- dars ma'lum o'quv pr'dm'li, mavzuga 'id bir qizil mat'rial ustida ishlaydi;

- o'quvchilar fa'liyatini o'qituvchi b'tshqaradi, har bir o'quvchining bilim darajasini bah'laydi, yil 'l'rida o'quvchini guruhdan-guruhga ko'chirishni ham u hal qiladi;

- darsliklar as'nsan uy ishini bajarishda, uyda qo'llaniladi.

An'naviy dars s'lmasi quyidagicha ko'rinishga ega:

Y'Angi mavzuni 'n mustahkamlash 'n naz'r'at 'n bah'lash 'n o'rganish .

An'naviy darsning k'tnts'ptual h'lati:

- Ilmiylik.
- O'quvchi tabiatiga m'sligi.
- K'tma-k'tligi, tizimlili.
- Tushunarlili.
- Mustahkamlili.
- Anglash va fa'lik.
- Ko'rgazmalilik.
- Naz'r'atni amaliyot bilan b'tg'liqligi, amalda qo'llay bilish.

An'naviy darsning kamchiliklari:

- Darsning bir q'tlipdagi, bir q'illigi.

- B'tshlang'och ma'lum'at b'lib, uni o'zlashtirish jarayoni uyga r'ja, vazifa 'rqali amalga 'shadi.

- O'quvchilar passiv eshituvchi va ularning mustaqilligi yo'q.

- O'quvchilar bir-biri bilan fikr almashadilar, nutqiy fikr almashuv amalga 'shmaydi.

- Qayta al'qalar yo'dga qo'yilmaydi.

- Har bir fa'liyat o'rtacha o'quvchiga yondashuv as'nsida k'chadi.

- Taʼlim mazmuni asosan oʻqituvchi tarmogʻidan amalga oshiriladi.

Oʻquv jarayoni quyidagicha yoʻnalishlarda, usullarda olib boriladi:

1. Passiv taʼlim.
2. Faol taʼlim.
3. Interfaol taʼlim.

1. Passiv usulda oʻqituvchi oʻqituvchining soʻzidan aytib berishi, maʼruzasi, oʻgʻzaki tushuntirishi, bayon etishidan oʻquv materiallarini oʻzlashtiradi. Uy vazifalarini qoʻllanma, darsliklardan oʻqib oʻrganadi. Bu jarayonda oʻqituvchi bilan oʻqituvchi oʻrtasida alqalar tizimi oʻrnatilmagan. Oʻqituvchi oʻz darajasida oʻqib oʻrnatilishi, qiziqishi, istagi, oʻqib oʻrnatilishi darajasida oʻzlashtiradi. Unga taʼlim mazmunini oʻzlashtirish kafslatlanmaydi.

2. Faol usulda oʻqituvchi anʼanaviy usuldan keng foydalaniladi. Oʻqituvchi taʼlim mazmunini bayon etish bilan bir kuchini, mahoratini ishga solib, koʻrgazmali qurilish, didaktik tarqatma materiallar yordamida yahshilab tushuntirishga harakat qiladi. Oʻqituvchi oʻqituvchilar bilan mavzu yuzasidan fikr almashinadi. Ijroiy ishlar berish oʻrtasida mashqlar bajaradi, uy ishlarini mustaqil ishlaydilar, takrorlash oʻrtasida amalga oshiradi. Taʼlim mazmunini birmuncha oʻzlashtirishga erishadilar.

3. Inter (oʻzaro) faol usulda oʻqituvchilarga dars jarayonini yahshi tashkil etishga qulay muhit yaratiladi. Oʻqituvchilarning oʻzaro fikr almashishlariga imkon beriladi. Oʻzaro aʼloqalar oʻrnatilish va berish uchun sharh tugʻdiriladi. oʻqituvchini kutayogan masalalarni hamjihatlikda muhokama etadilar va oʻqitadilar. Vaziyatdan chiqishda hamkorlikda oʻqituvchi tashkil etadilar. —lgan aʼloqalarlarni oʻrtasida bilimlarini bir-birlariga namoyish etadilar.

Bir-birlaridan ilhomlanib, ruhiy qiziqish hosil qiladilar. Bir-birlarini tushunib, balki qiziqish paydo boʻlib, vaqt oʻtganini bilmay oʻqitadilar. Har bir ishtirokchi taʼlim mazmunini mualliflarning oʻrtasida oʻqitadilar. Taʼlim mazmunini toʻla oʻzlashtirishga erishadilar.

I.2. Interfaol usullar tavsifi.

Oʻqitishning eng faol metodlaridan biri oʻ taʼlim jarayonida fikriy hamda amaliy faoliyatga undovchi metodlardir. Bunday oʻqitish oʻqituvchi tomonidan

tayyor bilimlarni shunchaki bayon qilish, o'quvchi tomonidan esa ularni eslab qolish emas, balki o'quvchining bilim va ko'nikmalarini faol bilishiga yo'naltiriladi.

O'qitishning faol metodlarini yangi mavzu bayonida, uni mustahkamlash, bilim va ko'nikmalarni shakllantirish kabi bosqichlarda ham qo'llash mumkin. O'qituvchi mazkur faoliyatni jadallashtirishining turli usullaridan foydalansagina o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytirishga erishadi. Mashg'ulotlar jarayonida pedagogik texnologiyalarga asoslanish va interaktiv metodlardan foydalanish ta'lim maqsadini muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

Ta'lim jarayonini interfaol metodlardan foydalanib tashkil etish uchun, avvalo darsning rejasi va loyihasi aniq ishlab chiqilishi zarur. SHuningdek, uni qanday o'qitish metodlaridan foydalangan holda tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni qaratish darkor. «Interfaol» so'zi inglizcha - interaction, ya'ni, inter - aro, o'zaro, act o' harakat ma'noalarini anglatadi. Bu o'zaro harakat, ya'ni hamkorlik asosida o'qitish demakdir. Ilg'or pedagogik texnologiya asosidagi darslarining an'anaviy darslardan farqi shundaki, bu darsda o'quvchiga erkinlik muhiti yaratib beriladi. YA'ni, o'quvchiga tazyiq o'tkazilmaydi, shaxsiyatiga tegmasdan savollar beriladi, erkin muloqotga tortiladi, shaxs sifatida hurmat qilish orqali do'stona munosabatdagi o'quv muhiti yaratiladi. Interfaol metodlar bilan ishlash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi va o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi.

Buning uchun sinf kichik guruhlariga ajratiladi. Kichik guruhlarda ishlash tartibi quyidagicha bo'lsa, maqsadga muvofiqdir:

1. O'qituvchi qisman darsning mavzusi, mazmuni bo'yicha o'quvchilarga tushuncha beradi.

2. Sinf o'quvchilari 3-7 tadan 4-6 guruhga ajratiladi. Har bir guruh alohida stol atrofiga joylashadi.

3. O'qituvchi vazifani belgilab, guruh ishlarini taqdim qilishni, qanday baholashni tushuntiradi.

4. Vaqt belgilaydi.

5. Guruh ishlari natijalarini muhokama qiladi va taqqoslaydi.

O'quvchilar guruhda bir-birlariga savollar beradilar, egallagan bilimlari bo'yicha o'zaro fikr almashadilar. Ular ish bilan band bo'lgan vaqtda o'qituvchi sinf bo'ylab barchani kuzatib, topshiriqni izohlab yuradi, qiynalayotgan o'quvchilarga yordam ko'rsatadi. Vaqt tugagandan so'ng har bir guruhdan bittadan vakil doskaga chiqib, guruh bajargan ishni butun sinf oldida taqdim etadi. o'qituvchi hamma guruh ishlarini yakunlab, ularga izoh beradi, xatolari bo'lsa to'g'rilaydi va xulosalaydi, guruh ishini baholaydi.

Ilg'or pedagogik texnologiya asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchi shaxsida bir qancha ijobiy sifatlar shakllanadi. O'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonchlari oshadi, kelajakda boshqa masalani muhokama qilishda o'z fikrlarini bildirishga o'rganadilar.

Bu kabi maqsadlar asnosida o'quvchini ta'lim jarayoniga olib kirish, ta'lim-tarbiya berish davrida ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali kafolatlangan ta'lim natijasiga erishish ta'minlanadi.

Quyida ta'lim jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan bir necha interfaol usullar, texnologiyalar va ulaming dars jarayonidagi o'tkazilish tartiblari haqida fikr yuritamiz.

«Fikriv hujum» («Mozgovaya ataka») metodi. Mazkur metod o'quvchilarning mashg'ulotlar jarayonidagi faolliklarini taminlash, ularni erkin fikr yuritishga rag'batlantirish hamda bir xil fikrlash enertsiyasidan ozod etish, muayyan mavzu yuzasidan rang-barang g'oyalarni to'plash, shuningdek, ijodiy vazifalarni hal etish uchun xizmat qiladi. «Fikriv hujum» metodi A.F.Osborn tomonidan tavsiya etilgan bo'lib, uning asosiy tamoyili va sharti mashg'ulot(bahs)ning ishtirokchilari tomonidan o'rta tashlanayotgan fikrga nisbatan tanqidni mutlaqo taqiqlash, har qanday luqma va hazil-mutoyibalarni rag'batlantirishdan iboratdir. Bundan ko'zlangan maqsad talim oluvchilarning mashg'ulot (baʼll) jarayonidagi erkin ishtirokini taminlashdir. Talim jarayonida ushbu metoddan samarali va muvaffaqiyatli foydalanish o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liq bo'ladi.

«Fikriy hujum» metodidan foydalanish chogʻida talim oluvchilarning soni 15 nafardan oshmasligi maqsadga muvofiqdir. Ushbu metodga asoslangan mashgʻulot bir soatga qadar tashkil etilishi mumkin.

2. «YAlpi fikriy hujum» metodi. Mazkur metod J.Donald Filips tomonidan ishlab chiqilgan boʻlib, uni bir necha (20-60) nafar talim oluvchilardan iborat guruh (sinf)larda qoʻllash munikin. Ushbu metod talim oluvchilar tomonidan yangi gʻoyalarning oʻrtaga tashlanishi uchun inikoniya yaratib berishga xizmat qiladi. har biri 5 yoki 6 nafar taʼlim oluvchilarni oʻz ichiga olgan guruhlariga 15 daqiqa ichida ijobiy hal etilishi lozim boʻlgan turli xil topshiriq yoki ijodiy vazifalar beriladi. Topshiriq va ijodiy vazifalar belgilangan vaqt ichida ijobiy hal etilgach, bu haqida guruh azolaridan biri axborot beradi. Guruh tomonidan berilgan axborot (topshiriq yoki ijodiy vazifaning echimi) oʻqituvchi va boshqa guruhlar azolari tomonidan muhokama qilinadi va unga baho beriladi. Mashgʻulot yarmida oʻqituvchi berilgan topshiriq yoki ijodiy vazifalarning echimlari orasida eng yaxshi va oʻziga xos deb topilgan javoblarni eʼlon qiladi. Mashgʻulot jarayonida guruh azolarining faoliyatlari ularning ishtiroklari darajasiga koʻra baholab boriladi.

3. «Fikrlarning shiddatli hujumi» metodi. Mazkur metod E.A.Aleksandrov tomonidan asoslangan hamda G.YA.Bush tomonidan qayta ishlangan. «Fikrlarning shiddatli hujumi» metodining mohiyati jamoa orasida muayyan topshiriqlarni bajarayotgan har bir talim oluvchining shaxsiy inikoniyatlarini roʻyobga chiqarishga koʻmaklashish hamda talim oluvchilarda maʼlum jamoa (guruh) tomonidan bildirilgan fikrga qarshi gʻoyani ilgari surish layoqatini yuzaga keltirishdan iboratdir. Ushbu metoddan foydalanishga asoslangan mashgʻulot bir necha bosqichda tashkil etiladi. Ular quyidagilardir:

1 oʻ bosqich. Ruhiy jihatdan bir-biriga yaqin boʻlgan taʼlim oluvchilarni oʻzida biriktirgan hamda son jihatidan teng boʻlgan kichikguruhlarini shakllantirish.

2 oʻ bosqich. Guruhlarga hal etish uchun topshirilgan vazifa yoki topshiriqlar mohiyatidan kelib chiqadigan maqsadlarni aniqlash.

3 oʻ bosqich. Guruhlar tomonidan muayyan gʻoyalarning ishlab chiqilishi (topshiriqlarning hal etilishi).

4 ò bosqich. Topshiriqlar echimlarini muhokama etish, ularni to'g'ri hal etilganligiga ko'ra turkumlarga ajratish.

5 ò bosqich. Topshiriqlar echimlarini qayta turkumlashtirish, yani, ularni to'g'rilik darajasi, echimni topish uchun sarflangan vaqt, echimlarning aniq va ravshan bayon etilishi kabi mezonlar asosida baholash.

6 ò bosqich. Dastlabki bosqichlarda topshiriqlar echimlari yuzasidan bildirilgan muayyan tanqidiy mulohazalarni muhokama etish hamda ular borasida yagona xulosaga kelish.

YUqorida mohiyati bayon etilgan «Fikriy shujum» metodlarini ijtimoiy, gumanitar va tabiiy yo'nalishlardagi fanlar yuzasidan tashkil etiladigan mashg'ulotlar jarayonida birdek muvaffaqiyatli qo'llash mumkin. Ushbu metod talim oluvchilar tomonidan muayyan nazariy bilimlarning puxta o'zlashtirilishiga erishish ò vaqtni iqtisod qilish, har bir talim oluvchini faollikka undash, ularda erkin fikrlash layoqatini shakllantirishga yordam beradi.

2. «6x6x6» metodi. Ushbu metod yordamida bir vaqtning o'zida 36 nafar talim oluvchini muayyan faoliyatga jalb etish orqali malum topshiriq yoki masalani hal etish, shuningdek, guruh azolarining imkoniyatlarini aniqlash, ularning qarashlarini bilib olish mumkin. «6x6x6» metodi asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotda har birida 6 nafardan ishtirokchi bo'lgan 6ta guruh o'qituvchi tomonidan o'rtaga tashlangan muammo (masala)ni muhokama qiladilar. Belgilangan vaqt nihoyasiga etgach o'qituvchi 5ta guruhni qayta tuzadi. Qaytadan shakllangan guruhlarining har birida avvalgi 6ta guruhdan bittadan vakil bo'ladi. Yangi shakllangan guruh azolari o'z jamoadoshlariga avvalgi guruhi tomonidan muammo echimi sifatida taqdim etilgan xulosani bayon etib beradilar va Mazkur echimlarni birgalikda muhokama qiladilar.

«6x6x6» metodi guruhlarining har bir azosini faollik, o'z fikrini ifoda etish, guruhdoshlarining fikrlarini tinglay olish, o'rtaga tashlanayotgan bir necha fikrni umumlashtira olish, shuningdek, o'z fikrini himoya qilishga o'rgatadi. Eng muhimi mashg'ulot ishtirokchilarining har biri qisqa vaqt (20 daqiqa) mobaynida ham

munozara qatnashchisi, ham tinglovchi, ham maruzachi sifatida faoliyat olib boradi.

Ushbu metodni 5, 6, 7 va hatto 8 nafar talim oluvchidan iborat boʻlgan bir necha guruhlarda ham qoʻllash mumkin. Biroq yirik guruhlar oʻrtasida «6x6x6» metodi qoʻllanilganda vaqtni koʻpaytirishga toʻgʻri keladi. Chunki bunday mashgʻulotlarda munozara uchun ham, axborot berish uchun ham ortiqcha vaqt talab etiladi. Siz yuritilayotgan metod qoʻllanilayotgan mashgʻulotlarda guruhlar bir yoki bir necha mavzu (muammo)ni muhokama qilishlari mumkin.

«6x6x6» metodidan talim jarayonida foydalanish oʻqituvchidan faollik, pedagogik mahorat, shuningdek, guruhlarini maqsadga muvofiq shakllantira olish layoqatiga ega boʻlishni talab etadi. Guruhlarning toʻgʻri shakllantirilmasligi topshiriq yoki vazifalarning toʻgʻri hal etilmasligiga sabab boʻlishi mumkin. «6x6x6» metodi yordamida mashgʻulotlar quyidagi tartibda tashkil etiladi:

1. Oʻqituvchi mashgʻulot boshlanishidan oldin 5ta stol atrofiga 6tadan stol qoʻyib chiqadi.

2. Talim oluvchilar oʻqituvchi tomonidan 5ta guruhga boʻlinadilar. Talim oluvchilarni guruhlariga boʻlishda oʻqituvchi quyidagicha yoʻl tutishi mumkin: 6ta stolning har biriga muayyan obekt (masalan, kema, toʻlqin, baliq, delfin, kit, akula) surati chizilgan lavshani qoʻyib chiqadi. Mashgʻulot ishtirokchilariga mazkur (jami 36ta) varaqchalardan birini olish taklif etiladi, har bir talim oluvchi oʻzi tanlagan varaqchada tasvirlangan surat bilan nomlanuvchi stol atrofiga qoʻyilgan stuldan joy egallaydi.

3. Talim oluvchilar joylashib olganlaridan soʻng oʻqituvchi mashgʻulot mavzusini eʼlon qiladi hamda guruhlariga muayyan topshiriqlarni beradi. Munozara uchun malum vaqt belgilanadi. Munozara jarayoni tashkil etiladi.

4. Oʻqituvchi guruhlarining faoliyatini kuzatib boradi, kerakli oʻrinlarda guruh azolariga maslahatlar beradi, yoʻl-yoʻriqlar koʻrsatadi hamda guruhlar tomonidan berilgan topshiriqlarning toʻgʻri hal etilganligiga ishonch hosil qilganidan soʻng guruhlardan munozaralarni yakunlashlarini soʻraydi.

5. Munozara uchun belgilangan vaqt nihoyasiga etgach, oʻqituvchi guruhlarini qaytadan shakllantiradi. Yangidan shakllangan har bir guruhda avvalgi 6ta

guruhning har biridan bitta vakil boʻdishi inobatga olinadi. Talim oluvchilar oʻz oʻrinlarini almashtirib olganlaridan soʻng aniq belgilangan vaqt ichida guruh azolari avvalgi guruhlariga topshirilgan vazifa va uning echimi xususida guruhdoshlariga soʻzlab beradilar. SHu tartibda yangidan shakllangan guruh avvalgi guruhlar tomonidan qabul qilingan xulosalar(topshiriq echimlari)ni muhokama qiladilar va yakuniy xulosaga keladilar.

3. óAqliy hujumô metodi. Mazkur metod muayyan mavzu yuzasidan berilgan muammolarni hal etishda keng qoʻllaniladigan metod sanalib, u mashgʻulot ishtirokchilarini muammo xususida keng va har tomonlama fikr yuritish, shuningdek, oʻz tasavvurlari va gʻoyalaridan ijobiy foydalanish borasida malum koʻnikma hamda malakalarni hosil qilishga ragʻbatlantiradi. Ushbu metod yordamida tashkil etilgan mashgʻulotlar jarayonida ixtiyoriy muammolar yuzasidan bir necha orginal echimlarni topish inikoniyyati tugʻiladi. óAqliy hujumô metodi tanlab olingan mavzular doirasida malum qadriyatlarni aniqlash, ayni vaqtda ularga muqobil boʻlgan gʻoyalarni tanlash uchun sharoit yaratadi.

Mashgʻulotlar jarayonida «Aqliy hujum» metodidan foydalanishda quyidagi bir necha qoidalarga amal qilish talab etiladi:

1. Mashgʻulot ishtirokchilarini muammo doirasida keng fikr yuritishga undash, ular tomonidan kutilmagan mantiqiy fikrlarning bildirilishiga erishish.

2. har bir talim oluvchi tomonidan bildirilayotgan fikr yoki gʻoyalar miqdori ragʻbatlantirilib boriladi. Bu esa bildirilgan fikrlar orasidan eng maqbullarini tanlab olishga inikon beradi. Bundan tashqari fikrlarning ragʻbatlantirilishi navbatdagio yangi fikr yoki gʻoyalarning tugʻilishiga olib keladi.

3. har bir talim oluvchi oʻzining shaxsiy fikr yoki gʻoyalariga asoslanishi hamda ularni oʻzgartirishi mumkin. Avval bildirilgan fikr(gʻöya)larni umumlashtirish, turkumlashtirish yoki ularni oʻzgartirish ilmiy asoslangan fikr(gʻöya)larning shakllanishiga zamin hozirlaydi.

4. Mashgʻulot jarayonida talim oluvchilarning har qanday faoliyatlarini standart talablar asosida nazorat qilish, ular tomonidan bildirilayotgan fikrlarni baholashga

yoʻl qoʻyilmaydi. Agarda ularning fikr(göoya)lari baholanib boriladigan boʻlsa, taʼlim oluvchilar diqqatlarini shaxsiy fikrlarini himoya qilishga qaratadilar. Oqibatda ular yangi fikrlarni ilgari surmaydilar. Mazkur metodni qoʻllashdan asosiy maqsad talim oluvchilarni muammo xususida keng va chuqur fikr yuritishga ragʻbatlantirish ekanligini etibordan chetda qoldirmagan holda ularning faoliyatlarini baholab borishning har qanday usulidan voz kechish maqsadga muvofiqdir.

Mashgʻulot jarayonida ushbu metoddan samarali foydalanish maqsadida quyidagi qoidalarga amal qilish lozim:

1. Mashgʻulot ishtirokchilarining oʻzlarini erkin his etishlariga sharoit yaratib berish.

2. göoyalarni yozib borish uchun yozuv taxtasi yoki varaqlarni tayorlab qoʻyish.

3. Muammo(yoki mavzu)ni aniqlash.

4. Mashgʻulot jarayonida amal qilinishi lozim boʻlgan shartlarni belgilash.

SHartlar quyidagilardan iborat boʻlishi mumidn:

a) talim oluvchilar tomonidan bildirilayotgan har qanday göoya baholanmaydi;

b) talim oluvchilarning mustaqil fikr yuritishlari, shaxsiy fikrlarini ilgari surishlari uchun qulay muhit yaratiladi;

v) göoyalarning xilma-xil va koʻp sonli boʻlishiga ahamiyat qaratiladi;

g) boshqalar tomonidan bildirilayotgan fikrlarni yodda saqlash, ularning fikrlariga tayangan holda yangi fikrlarni bildirish, bildirilgan fikrlar asosida muayyan xulosalarga kelish kabi harakatlarning talim oluvchilar tomonidan sodir etilishiga erishish.

5. Bildirilayotgan göoyalarni ularning mualliflari tomonidan asoslanishiga erishish va ularni yozib olish.

6. Muayyan qogʻoz varaqlari göoya(yoki fikr)lar bilan toʻlgandan soʻng ularni yozuv taxtasiga osib qoʻyish.

7. Bildirilgan fikrlarni yangi göoyalar bilan boyitish asosida ularni quvvatlash.

8. Boshqalar tomonidan bildirilgan fikr(göoya)lar ustidan kulish, ularga nisbatan kinoyali sharhlar bildirilishiga yoʻl qoʻymaslik.

9. Talim oluvchilar tomonidan yangi göoyalar bildirilishi davom etayotgan

ekan, muammoning yagona to'g'ri echimini e'lon qilishga shoshilmaslik.

4. «klaster» metodi. klaster metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib u talim oluvchilarga ixtiyoriy muammo(mavzu)lar xususida erkin, ochiq o'ylash va fikrlarini bema'lol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar to'g'risida fikrlash imkoniyatini yaratuvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. «klaster» metodi aniq obektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'dliq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod muayyan mavzuning talim oluvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini taminlashga xizmat qiladi.

«Stol» va «Stul» g'oyasiga muvofiq ishlab chiqilgan «klaster» metodi puxta o'ylangan strategiya bo'lib, undan talim oluvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh asosida tashidl etiladigan mashg'ulotlar jarayonida foydalanish mumidn. Guruh asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotlarda ushbu metod guruh azolari tomonidan bildirilayotgan g'oyalarning majmui tarzida namoyon bo'ladi. Bu esa guruhning har bir azosi tomonidan ilgari surilayotgan g'oyalarni uyg'unlashtirish hamda ular o'rtasidagi aloqalarni topa olish imkoniyatini yaratadi.

«klaster» metodidan foydalanish quyidagicha amalga oshiriladi:

1. Nimani o'ylagan bo'lsangiz, shuni qog'ozga yozing. Fikringizning sifati to'g'risida o'ylab o'tirmay, ularni shunchaki yozib boring.
2. YOzuvingizning orfografiyasi yoki boshqa jihatlariga etibor bermang.
3. Belgilangan vaqt nihoyasiga etmagunicha, yozishdan to'xtamang. Agar malum muddat biror bir g'oyani o'ylay olmasangiz u holda qog'ozga biror narsaning rasmini chiza boshlang. Bu harakatni yangi g'oya tug'ilguniga qadar davom ettiring.

Pinbord texnikasi

Muammoni hal qilishga oid fikrlarni tizimlashtirish va guruhlashni amalga osh (inglizchadan: pin - maxkamlash, board - doska) kollektiv tarzda yagona yoki aksincha qarama-qarshi pozitsiyani shakllantirishga imkon beradi

O'qituvchi taklif etilgan muammo bo'yicha o'z nuqtai nazarlarini bayon qilishni so'raydi. To'g'ridan-to'g'ri yoki ommaviy aqliy xujumning boshlanishini

tashkil qiladi (Ragʻbatlantiradi).

Fikrlarni taklif qiladilar, muhokama qiladilar, baxolaydilar va eng optimal (samarali) fikrni tanlaydilar. Ularni tayanch xulosaviy fikr (2 ta soʻzdan koʻp boʻlmagan) sifatida alohida qogʻozlarga yozadilar va doskaga mahkamlaydilar.

Guruh namoyondalari doskaga chiqadilar va maslaxatlashgan holda

1. xato boʻlgan yoki takrorlanayotgan fikrlarni olib tashlaydilar;

2. baxsli boʻlgan fikrlarni oydinlashtiradilar;

3. fikrlarni tizimlashtirish mumkin boʻlgan belgilarini aniqlaydilar;

4. shu belgilar asosida doskadagi barcha fikrlarni (qogʻoz varaq-laridagi) guruhlarga ajratadilar;

5. ularning oʻzaro munosabatlarini chiziqlar yoki boshqa belgilar yordamida koʻrsatadilar: kollektivning yagona yoki qarama-qarshi pozitsiyalari ishlab chiqiladi.

FSMU texnologiyasi

(F) - Fikringizni bayon eting.

(S) - Fikringiz bayoniga biron sabab koʻrsating.

(M) - Koʻrsatilgan sababni tushuntiruvchi misol keltiring.

(U) - Fikringizni umumlashtiring.

Ushbu texnologiya tinglovchilarni oʻz fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va oʻz fikrini boshqalarga oʻtkazishga, ochiq holda bahslashishga, egallangan bilimlarni tahlil qilishga, qay darajada egallaganliklarini baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga oʻrgatadi.

BBB jadvalini toʻldirish uchun tavsiyalar

1. Tayanch ibora va tushunchalar bilan tanishib chiqing.

2. BBB jadvalini toʻldirish uchun tayanch ibora va tushunchalarning tartib raqamidan foydalaning.

Bilaman	Bilishni qandaylayman	Bildim

"Fikrlar zanjiri" texnologiyasi

Texnologiyaning tavsifi: Ushbu texnologiya mavzuni yangi maʼlumotlar bilan boyitishda, oʻquv seminar mashgʻulotlarini oʻtkazishda oʻquvchilarning oʻquv mashgʻulotlari mavzusi boʻyicha mustaqil izlanishga, mavzu va boʻlimlardagi baʼzi mavzular, muammolarga nisbatan fikrlarini bilish maqsadida yoki oʻquv rejasi asosida biror bir boʻlim oʻrganishda fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va oʻz fikrini boshqalarga oʻtkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan bir qatorda oʻquvchilar tomonidan oʻquv jarayonida egallagan bilimlarini tahlil etishga va mavzu boʻyicha mustaqil ishlash darajasini aniqlashga, baholashga hamda tinglovchilarni fikrlarni toʻgʻri tuzib uning mazmunini etkazib berishga va bahslashish madaniyatiga oʻrgatadi.

Texnologiyaning maqsadi: Ushbu texnologiya oʻquvchilarni mustaqil ishlash malakasini shakllantirish, oʻz fikrlarini aniq va qisqa holda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi. Bundan tashqari bu texnologiya mavzuni yangi isbotlangan fikr va mulohazalar bilan boyishiga olib keladi.

Mashgʻulotni oʻtkazish tartibi:

- Oʻqituvchi talaba (yoki oʻquvchi)lar bilan bahs mavzusi yoki muammoni mashgʻulotdan oldin belgilab olinib talaba (yoki oʻquvchi)larga tarqatiladi va mustaqil izlanib mavzu boʻyicha maʼlumot toʻplash yuklatiladi;

oʻqituvchi oʻquvchilarni soniga qarab toʻrt yoki olti teng guruhga boʻladi. Oʻqituvchining oʻzi bir guruh sifatida ishtirok etadi va guruhlarini boʻlishda ortib qolgan oʻquvchini oʻziga qoʻshib oladi (har bir guruhda toʻrttadan odam boʻlishi va bir kishi bayon etilgan fikrlarni yozib borishi maqsadga muvofiq boʻladi);

- Mashgʻulotdagi guruhning mavzu yuzasidan mustaqil izlanib topgan isbotlangan dalilli fikrlari guruhlar orasida soat yoʻnalishi boʻylab harakatlanadi. Guruh mavzu yuzasidan fikrni davom ettirmagan taqdirda fikrni toʻldirish vazifasi keyingi guruh zimmasiga tushadi. Mashgʻulot shu asnodan davom etadi;

- oʻquvchilardan tuzilgan maxsus ekspert guruh fikrlar toʻgʻriligini qoʻlida

berilgan maʼlumotlar asosida nazorat qilib turadi;

Mashgʻulot yakunida oʻqituvchi tomonidan ekspert guruhga tegishli natijalar hisoblanib, guruh aʼzolari baholanadi hamda mashgʻulot mavzu yoki muammo boʻyicha bildirilgan fikrlarni toʻplab yozib olish va umumlashtirish bilan yakunlanadi.

«Tarmoqlar metodi»

Bu metod biror mavzuni chuqur oʻrganishdan avval oʻquvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun xizmat qilishi ham mumkin. Yana oʻtilgan mavzuni mustahkamlash, yaxshi oʻzlashtirish, umumlashtirish hamda oʻquvchilarni shu mavzu boʻyicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

Undan oʻquvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh asosida tashkil etiladigan mashgʻulotlar jarayonida foydalanish mumkin. Tarmoqlar metodi bilan ishlashda quyidagilarga etibor qilish kerak. Mavzu boʻyicha miyaga qanday fikr kelsa, shuni yozish, belgilangan vaqt nihoyasiga etmaguncha davom etish, berilayotgan fikrlar oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlikni koʻrsatish. Bu metod orqali oʻquvchilarda jamoa bilan ishlash mahorati, oʻzgalar fikriga hurmat, faollik, ishga ijodiy yondashish, oʻz faoliyatining samarali boʻlishiga intilish, oʻzini xolis baholash kabi sifatlar tarbiyalanib boradi, hamda oʻquvchilar erkin, aniq, bir-biriga bogʻliq holatdagi tushunchalar asosida fikr yuritadilar. Taklif qilinayotgan usul mavzuni tushuntirish va ongli oʻzlashtirish uchun xizmat qiladi.

CHarxpalak texnologiyasi

Ushbu texnologiya oʻquvchilarni oʻtilgan mavzularni yodga solinishi, mantiqan fikrlab, berilgan savollarga mustaqil ravishda bajarib berishga va oʻz-oʻzini baholashga oʻrgatishga va qisqa vaqt ichida oʻqituvchi tomonidan barcha oʻquvchilarning aniqlangan bilimlarini baholashga qaratilgan.

Texnologiyaning maqsadi: oʻquvchilarni dars jarayonida mantiqiy fikrlashga, oʻz mulohazalarini mustaqil ravishda erkin namoyon eta olish, oʻzlarini baholash, yakka va guruhlarda intilishga, boshqalar fikriga hurmat bilan qarashga, koʻp fikrlardan kerakligini tanlab olishga oʻrgatish.

O'qkazish tartibi: o'quv mashg'ulotlarining barcha turlarida dars boshlanishi yoki dars oxirida, yana o'quv predmetining birdan bir bo'limi tugallanganda, o'qilgan mavzularni o'quvchilar tomonidan o'zlashtirganlik darajasini baholash, takrorlash, mustahkamlash uchun mo'ljallangan.

I.3. Intellektual usullarning ta'lim jarayonidagi o'рни

Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri intellektual ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt davrida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga etkazib berish, ularda ma'lum faollash yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faollashini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda bu borada katta tajriba to'plangan bo'lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar intellektual metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Quyida ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan intellektual metodlardan bir natsioning mahiyati va ulardan foydalanish borasida so'z yuritamiz.

Pedagogik tashkilotlarga bir qancha asoslarga ega. Bulardan eng ahamiyatlilari ijtimoiy, falsafiy, metodologik, didaktik, pedagogik, psixologik, fiziologik, gigiyena, mafkuraviy, huquqiy-ma'naviy, iqtisodiy, tarixiy, nazariy, amaliy va boshqa asoslar hisoblanadi. Ular bilan qisqacha tanishib chiqamiz.

Pedagogik tashkilotlarning ijtimoiy asosi har bir shaxs, jamiyat va davlatning ta'lim-tarbiya sohasidagi ehtiyojlaridan kelib chiqadi va shu ehtiyojlarni qandirishning maqsad va talablarini, tashkiliy shakllari va usullarini belgilaydi. U shaxsning, jamiyatning va davlatning rivojlanishida asosiy omillardan hisoblanadi.

Pedagogik tashkilotlarning falsafiy asosi uning maqsadlari hamda tashkiliy shakl va usullarining falsafiy jihatdan to'g'ri yo'nalishda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi. Falsafiy omillar va yo'nalishlarning har biri ta'lim-tarbiya masalalariga o'ziga xos yondashadi. Shu sababdan pedagogik tashkilotlarning

falsafiy yoʻnalishi uning toʻgʻri yoki notoʻgʻriligini, jamiyatning maʼlum maqsadlariga muvofiq yoki zidligini koʻrsatadi. Bu p-dag-gik t-l-n-l-giyalarga bah-b-rishda as-tsiy koʻrsatkichlardan his-tblanadi.

P-dag-gik t-l-n-l-giyaning m-t-d-l-gik as-tsi uni amalga tshirishda qanday m-t-d-larga as-tslanishini b-lgilaydi. Ins-nlarning tlamni hamda oʻzlarini bilishlari turli tari-fiy davrlarda turlicha as-tslarga ega boʻlgan va ular oʻziga t-l-s m-t-d-larni k-ltirib chiqargan. H-tzir tlam va uning t-lususiyatlari haqida t-l-lis maʼlum-tlar t-lish, haqq-tniy bilimlar h-tsil qilishning ilmiy m-t-d-l-giyasi p-dag-gik t-l-n-l-giyalarning m-t-d-l-gik as-tsi his-tblanadi. M-t-d-l-gik as-tsning ilmiy jihatdan toʻgʻri boʻlishi p-dag-gik t-l-n-l-giyalar uchun zaruriy shartdir.

P-dag-gik t-l-n-l-giyaning didaktik as-tsi uning taʼlim-tarbiya q-tida va tam-t-yillariga muvofiq-ligini b-lgilaydi. Didaktik talablar taʼlim-tarbiyaviy vazifalarning nazariy jihatdan toʻgʻri bajarilishini taʼminlaydi.

P-dag-gik t-l-n-l-giyaning didaktik jihatdan toʻgʻri boʻlishi uning yuq-tiri samarad-r-ligining zaruriy sharti his-tblanadi. Buning uchun zam-tnaviy didaktikaning ilmiy t-l-l-salaridan i-j-diy f-t-ydalanish talab qilinadi.

P-dag-gik t-l-n-l-giyaning p-dag-gik as-tsi zam-tnaviy p-dag-gika fanining ilmiy t-l-l-salaridan k-l-lib chiqadi. Bunda p-dag-gik t-l-n-l-giyaning umumiy tarkibiy tuzilishi, mazmuni, shakli, usullari, v-t-sitalari, p-dag-gik jarayonning tashkil qilinishi, t-l-lib b-t-rilishi, uning diagn-tstikasi, m-t-nit-t-ringi, oʻquv-mavzu r-l-jalar va shu kabilarning ilmiy jihatdan toʻgʻri boʻlishini taʼminlanadi. P-dag-gik t-l-n-l-giyalar h-tzirgi p-dag-gika fanining riv-tjlanishida katta oʻrin egallab b-t-rm-t-qda.

P-dag-gik t-l-n-l-giyaning psi-t-l-l-gik as-tsi psi-t-l-l-giya fanining ilmiy t-l-l-salari va tavsiyalari bilan b-lgilanadi. Ulardan taʼlim-tarbiya jarayonida toʻgʻri f-t-ydalanish t-rqaligina kutilgan natijaga erishish mumkin. SHu sabali p-dag-gik psi-t-l-l-giya q-t-nunlarini toʻliq his-tbga t-lishi talab qilinadi.

Taʼdimning har bir b-t-sqichida t-l-gishli yosh psi-t-l-l-giyasi t-lususiyatlariga m-t-slashtirilgan p-dag-gik t-l-n-l-giyalar qoʻllaniladi. Har bir b-t-sqichda t-l-gishli darajadagi bilim va tarbiya b-l-riladi. Bu masalalarni oʻrganish bilan p-dag-gik psi-t-l-l-giya shugʻullanadi.

Pi-dagTgik t-lln-llgiyaning fizi-llTgik asTsi oöquvchilarning turli yoshdagi fizi-llTgik -ususiyatlarini hisTbga Tlishdan ibTrat. Bunda oögöl va qiz bTlalar fizi-llTgiyasidagi farqlar alThida hisTbga Tlinishi lTzim. Pi-dagTgik t-lln-llgiya jarayonida fizi-llTgik talablarni hisTbga Tlish sTgölTm avlTdni vTyaga Ttkazishning zaruriy sharti hisTblanadi.

Pi-dagTgik t-lln-llgiyaning gigi-llnik asTsi taölim-tarbiya jarayonida salTmatlikni saqlash talablariga riTy qilishdan ibTrat. Bunda turli zararli va Trtiqcha taöirlarni bartaraf qilish, oöquv sharTiti: yoritilganlik, harTrat, havTning tTzaligi, oöquvchining va oöqituvchining ish oörni, jihTzlar, oöquv nagruzkalarining m-öyrlari, didaktik vTsitlarning qulayligi, sifati va shu kabilar tibbiyot, fizi-llTgiya, ergTnTmika, ekTlTgiya talablariga, insTnparvarlik va Tlalqparvarlik göTyalariga muvTfiq boölgan ilmiy asTslarda b-llgilab bTriladi.

Pi-dagTgik t-lln-llgiyaning mafkuraviy asTsi uning milliy istiqlTl göTyasi va mafkurasi tamTyillarini oözida mujassam etishi va ularni amalga Tshirishga yoönaltirilgan boölishidan ibTrat. Bunda barkamTl insTnni shakllantirishda mafkuraviy tarbiyaning fidTyi, mustaqil fikrlay Tladigan, Tlalq-atvTtri bilan bTshqalarga ibrat boöladigan, bilimli, maöifatli, ijtimTiy faTl insTnni vTyaga Ttkazishdan ibTrat asTsiy vazifalarni amalga Tshirib bTrish har bir pi-dagTgik t-lln-llgiya uchun dTlzarb masalalardan hisTblanadi.

InsTn har tTmTnlama kamTl tTpishi va farTvTnligi, shaTls manfaatlarini roöyobga chiqarishning sharTtlari va m-llanizmlarini yaratish, eskicha tafakkur va ijtimTiy Tlalq-atvTtr andTzalarini oözgartirish, r-llspublikada amalga Tshirilayotgan islThTtlarning asTsiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir. Tlalqning bTy zamTnaviy madaniyati, iqtisTdiyot, fan, t-llnika va t-lln-llgiya sThasidagi yutuqlari asTsida mutaTlassislar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish Oöz-b-kistTn taraqqiyotining muhim shartidir. Pr-llzid-llntimiz IslTm KarimTv taökidlaganid-llk: «ë bugungi kunda Tldimizga qoöygan buyuk maqsadlarimizga, ezgu-niyatlarimizga erishishimiz, jamiyatimizning yangilanishi, hayotimizning taraqqiyoti va istiqbTli amalga Tshirilayotgan islThTtlarimiz, r-lljalarimizning samarasi taqdiri ñ bularning barchasi, avvalambTtr, zamTn talablariga javTb b-llradigan yuqTtri malakali, Tngli

mutafassis kadrlar tayyorlash muammosi bilan chambarchas bogʻliqligini barchamiz anglab olingdamiz».

Insanlar psixologiyasining birgalikdagi munosabat va harakatiga aslangan oʻqitish interfaol oʻqitish usuli deyiladi. Individ sifatida alhida oʻqiydigan emas, aksincha, guruh bilan birga faoliyat yurituvchi, savollarni oʻzaro klashib bahslashib muhkama qiluvchi bir-birini qoʻzgʻotib va faallashtirib btradigan oʻquvchi va oʻqituvchi faoliyati markaziy oʻrinni egallaydi.

Interfaol usulni qoʻllaganda hammasidan koʻra bllashuv, raqobat, tprtishuv ruhiyatini intlllktual faoligiga kuchli taʼsir etadi. Bu insanlar uyushgan hlda muammorni lchishni izlaganlarida namoyon boʻladi. Bundan tashqari shunday psixologik mollar taʼsir qiladigan, atrfdagilar tmmnidan bildirilgan har qanday fikrga oʻzining shunga oʻlshash, yaqin yoki aksincha mutlaq qarama-qarshi fikr bildirishga daʼvat etadi.

Bunday mashgʻulotlar vaqtida oʻqituvchidan ancha koʻp ijddkrlk va faollik talab etiladi. —ldindan maʼlum yoki ancha koʻp ijddkrlk va faollik talab etuvchi kitbdan oʻqiganlarini hikya qilish shaklidagi dars passiv darajada oʻtadi. Interfaol usuli nafaqat taʼlimda balki, tarbiyada ham ayniqsa yaʼshi natija kltiradi, ilmiy nuqtai nazardan qaraganda oʻqituvchi muhkamaga taʼsir qilganda nafaqat fikr bildiradi, balki muammoga oʻzining shaʼsiy munosabatini, aʼlloqiy mavqʼi va dunyoqarashini bildiradi. Talabalar bahsida oʻqituvchini ishtirki turlicha boʻlishi mumkin. Lkin har qanday hlatda ham oʻzini fikrini oʻtkazmasligi klrak. YAʼshisi bahsni bshqarishda yaʼshilab histblab chiqilgan usul, srmahsul fikrlashni, lchimini tppishda ijddiy izlanuvchanlikni talab etuvchi yoʻlni muammoli savl qoʻyish rraqali bshqarish lzzim. Oʻqituvchi oʻz nuqtai nazaridan chiqarishda fikr bildiradi, faqat oʻquvchilar fikridan lullsa chiqarish bilan isbtlash va lat fikrlarni rad etish klrak. Bu usul bilan bahsni nafaqat mazmuni intlllktual - bilish, nazariy savllarni yoʻdlash mumkin, shuningd k hamkrlkda srmahsul faoliyatlarini tuzish, talabalar shaʼliga oʻz taʼsiri bilan oʻquv faoliyatini oʻquv tarbiya jarayoniga aylantirishi mumkin.

SHu tartibda, interfaol oʻqitish usuli, talabalarning hamkrlkdagi faoliyati oʻqituvchining bahslardagi ishtirki tufayli dars jarayonini nafaqat hamkrlkdagi

faʼliyatini boʻladi, balki shaʼsning ijtimoiy munosabatlarining rʼal ijodiy sʼmahsul faʼliyatiga aylanadi. Oʻqishdagi hamkorlik oʻz-oʻzidan talabalar tʼmʼnidan oʻzlashtirilgan bilim, toʻgʻridan-toʻgʻri ularning ichki dunyosiga taʼsir etadi va dars jarayonini asʼsiy tarbiyaviy funktsiyasi hisʼblanadi.

Hamkorlikdan tuzilgan sʼmahsul faʼliyatni uchta alʼhida faʼl usul nʼmi bilan ajratish mumkinmi? Umuman aʼlganda, dars jarayonini tarbiyaviy funktsiyasini hisʼbga aʼlganda mumkin. Lʼkin bunday qilish kʼrakmi? Bu maqsadga muvʼfiq hisʼblanmaydi, zʼrʼ intʼrfaʼl usul bu oʻqituvchi va oʻquvchilarning birgalikdagi ijodiy (sʼmahsul) faʼliyatini, shaʼsning hamkorlikdagi jarayonigina emas, shuningdʼk bilish izlanish jarayonini yuzaga kʼlishi hamdir. Oʻqituvchi shu narsani dʼim esda tutishi lʼzimki, bahsda savʼllarni oʻz hʼlcha qilmasdan, faqat faʼl bilishning yoʻnalishi «oʻquvchi-oʻquvchi » hamkorligi bilan chʼgaralanib qʼlmasdan, dʼim «oʻqituvchi-oʻquvchi» tizimini qoʻshilishi muhimligini nazarda tutish kʼrak.

Intʼrfaʼl oʻqitishning bir usuli evʼrstik suhbat boʻlib, lʼtincha n̄ «toʻplayman, izlayman» maʼnʼlarini anglatadi.. Bu suhbat usuli boʻlib qadimgi grʼkcha koʻrinishi Suqrʼt suhbatini dʼb nʼmlangan oʻqitish tizimiga asʼslangan. SHu yoʻl bilan mʼthirʼna savʼllar tuzish va oʻquvchini qoʻyilgan savʼlga mustaqil ravishda toʻgʻri javʼb tʼpishga yoʻnaltirish kʼrak. Bu oʻqitish usulini Suqrʼtnikidan farqi uning kʼng dʼirada jʼnligidir.

Bahs usuli yoki oʻquv bahslari evʼrstik suhbat kabi namʼyon boʻladi, toʻgʻirʼgʻi maʼsus dasturlashtirilgan erkin nazariy savʼllarni muhʼkama qiladi, aʼdatda savʼl qoʻyish bilan evʼrstik suhbatni bʼshlanishi kabi bʼshlanadi. Uni dʼimʼ baʼsiga aylanish, - darsdagi mʼyoriy hʼlatdir. Psiʼhʼgik nuqtai nazardan qaraganda bahs qanday aʼsusiyatga ega?

Birinchidan, bahs n̄ bu faʼliyatning dialʼgik shakli bulib, turli fikrlar aʼrasida bʼradigan shiddatli kurashni, suhbatni yuzaga kʼltirishdir.

Ikkinchidan psiʼhʼgik jihatdan shunisi qiziqki, ayni fikrlar toʻqnashuvi baʼsni yuzaga kʼltiradi, u esa baʼsiga aʼlib kʼluvchi turli aʼl fikrlarni tugʻilishidir.

Hʼzirgi zamʼn yoshlari aqliy kamʼlʼtining rivʼlanib bʼrayotganligi, ularning ilm oʻrganishga chanqʼqligi, mustaqil fikrlashi va ilmiy-ijodiy izlanishlari,

yangiliklar va kashfiyotlarga nisbatan ch⁴ksiz qiziqishi va ta⁴lim mazmuniga talabchanligi, o⁴qituvchining o⁴z ustida ishlashga, malakasini t⁴shirib b⁴trishiga va t⁴ngini yanada riv⁴tlantirishiga, ta⁴lim tizimidagi barcha yangiliklardan b⁴tt⁴abar bo⁴lib b⁴trishi k⁴llaligiga as⁴siy m⁴ttiv bo⁴lib x⁴zmat qiladi. So⁴nggi yillarda p⁴ldag⁴gika faniga, ta⁴lim tizimiga shiddat bilan kirib k⁴layotgan yangi p⁴ldag⁴gik t⁴ll⁴n⁴l⁴giyalar, inn⁴vatsiyalar, yangi-yangi p⁴ldag⁴gik-psi⁴ll⁴l⁴gik tushunchalar, int⁴ll⁴rfa⁴l m⁴ll⁴t⁴dlarni ta⁴lim b⁴lluvchi t⁴mm⁴nidan o⁴zlashtirilib va qo⁴llanib b⁴trilishi, ta⁴lim mazmunini tubdan o⁴zgartirib yub⁴rdi, d⁴lak mub⁴tlag⁴o⁴ bo⁴lmaydi. Zam⁴naviy o⁴qituvchi dars jarayonida «aktyor» emas, aksincha «rejissor» bo⁴lishi k⁴llakligini anglashi l⁴zim. U o⁴z o⁴quvchi-talabalarini fanga ij⁴tk⁴rl⁴lik nuqtai nazari bilan qarashlarini tashkil qilishi, ularda izlanuvchanlik x⁴ususiyatlarini shakllantirishi va albatta, yangi p⁴ldag⁴gik t⁴ll⁴n⁴l⁴giya usullaridan f⁴tydalan⁴gan h⁴l⁴da darsni tashkil etishi k⁴llak bo⁴ladi. Buning uchun esa u bir n⁴cha yangicha ta⁴lim usullarini ya⁴llshi bilishi k⁴llak. SHu l⁴rda Pr⁴zid⁴ll⁴ntimiz I.A. Karim⁴vning «Biz o⁴g⁴l-qizlarimizni o⁴zlarini anglashga, mustaqil, t⁴ngli fikrlashga, ularning tafakkurida bo⁴shliq vujudga k⁴llishigi yo⁴l qo⁴ymasligimiz l⁴zim» d⁴lgan so⁴zlarini mis⁴l qilib k⁴lltirgan h⁴l⁴da maktab o⁴quvchisi, kasb-hunar k⁴ll⁴l⁴lari, akad⁴ll⁴mik lits⁴ly talabalarining nutq b⁴tyligi, uquvliligini t⁴shirishimiz, badiiy va ilmiy adabiyotlarga qiziqishini riv⁴tlantirishimiz, ularning dunyoviy va diniy ilmlardan qay darajada x⁴abard⁴rligini aniqlashimiz k⁴llak bo⁴ladi. CHunki ko⁴p o⁴qigan va uqqan yoshlarni aldash, milliy go⁴pyamizga yot bo⁴lgan go⁴pyalar sari l⁴taklash x⁴alqimiz dushmanlari uchun uddalab bo⁴lmaydigan masalaga aylanadi.

Int⁴ll⁴rfa⁴l m⁴ll⁴t⁴dlar t⁴rtiqcha ruhiy va jism⁴tniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi. Dars m⁴tbaynida ma⁴lum nazariy bilimlarni o⁴quvchiga l⁴tkazish, unda ayrim fa⁴l⁴iyat yuzasidan ko⁴nikma va malaka h⁴tl⁴sil qilish, ma⁴naviy sifatlarni shakllantirish, o⁴quvchi bilimini naz⁴tlrat qilish hamda bah⁴tlash o⁴qituvchidan yuksak mah⁴tlrat va t⁴lk⁴rl⁴lik talab qiladi.

Bu b⁴tlrada o⁴qituvchi darslarda f⁴tydalanishi mumkin bo⁴lgan ayrim p⁴ldag⁴gik v⁴tl⁴sitalar: ta⁴kidl⁴tlvchi sav⁴tl⁴lar bunda o⁴quvchining b⁴llrgan sav⁴tliga qarab, uning fikrlash darajasini aniqlash mumkin. O⁴qituvchi alt⁴ll⁴rnativ, o⁴quvchini fa⁴tl⁴likka

chitiruvchi savtlar trqali sinfda ijtdktrlik, izlanuvchanlik, qiyoslash, oqlshashlik va farqini tppish singari flususiyatlarni rivtjlantiruvchi muhitni yaratadi. Savtlar bdrish bilan birgalikda oquvchilarda, fikrlashga majbur qiluvchi savtlar tuzish qtbiliyatini ham shakllantirib btradi. Intlrfafl mlttd va usullarni sanab odamiz: aqliy hujum, klastrlar, mustaqil flat, Vlnn diagrammasi, harakatli maoruza, ozarftadim, muallifga savtlar, «bilaman, bilishni istayman, bilib fldim» (BBB), inslt, bahs-munfzara, sinkvlyn, qadriyatlar tizimi, dflbat, hamktrlikda izlanish, argumntlangan essl va btrshqalar.

Bu usullar asfsan basqichlarga ajratilgan dars jarayonida qodlaniladi (chaqiruv, anglash, fiklash) va har birida oqituvchi oquvchilarga tlgishli tppshiriqlar bdradi. Bu mlttdlar va usullar oquvchida ktrmmunikativ qtbiliyatning oosishiga, oquvchilar ftrasida hissiy alftqa oornatilishiga, muammfli vaziyatlar flchimiga, guruhda ishlashni, oozgalarining fikrini tinglay flishni va ooz fikrini mustaqil bayon etishni oorgatibgina qflmasdan, unda ooziga ishtnch, bilimiga tayana flish, qiziqishlarining kuchayishiga, klng fikrlashga flib kladi. Davlatimiz Prldidnti I.A.Karimftvning «Har qaysi instnda muayyan darajada intlllktual salthiyat mavjud. Agar shu ichki quvvatning todlq yuzaga chiqishi uchun zarur boflgan barcha shart-sharftlar yaratilsa, tafakkur har flil qftib qflgan eski tushuncha va aqidalardan flalfts bofladi va har qaysi instn Allth taftft atft etgan nftfob qtbiliyat va istodftdini avvalft ooz uchun, flilasi, millati va flalqining, davlatining farftvftnligi, baftt-saftdati, manfaati uchun todlq baftshida etsa, bunday jamiyat shu qadar todlq taraqqiyotga erishadiki, uning suroot va samarasini hattft tasavvur qilish ham ftstn emas.» Bu sozlarni shunchaki klrtirmadik, chunki yoshlarimizni maonaviy barkamftl, aqliy salthiyati yuqftri, mustaqil va erkin fikrlftvchi, ijtdktr boflb shakllanishida pldagftgik innftvatsiyalarni qodlash, intlgrativ jarayonga asftslanish, intlrfafl mlttdlardan ftydalanish kamlik qiladi. Biz oquvchi shaftsining ichki flamini hisftbga flishimiz klrak bofladi. YAoni uning shaftsiy fikri bilan hisftblashishimiz, undagi qtbiliyatlarni payqamftgomiz, uning sooz bftyligini ftshib bfttrishiga ijftbiy taosir koorsata flishimiz zarur. fl oosh, buning uchun nima qilish klrak dflgan savftl ooz-oozidan tugolishi muqarrar. Gulistftn davlat univlrsitlti pldagftgika va

psixologiya kafedrasida professor-o'qituvchilari tomonidan darslarda qo'llanilayotgan qoidalar darsni samaradorligini ancha oshirishini ko'rsatdi. Quyida shu qoidalarni sanab o'tamiz. Mashg'ulotning samaradorligini oshirish uchun amal qilish mumkin bo'lgan qoidalar: dars qoidasizlik va kuch qoidasizlik; aniq maqsad qo'yish va unga erishish; vaqtdan unumli foydalanish; fikrni bo'lasizlik; eshita o'qish, savit b'lash madaniyatiga riya qilish; o'zgalar fikrini hurmat qilish; o'zar hurmat; ma'suliyatli bo'lish; fa'llik, ij'atk'lik va bunyodk'lik; kayfiyatni mo'adil saqlash; tashkil'atchi va tashabbusk' bo'lish; fikrini qisqa, aniq va ravitn if'ida etish; o'zar hurmat, hayri'lik, hamdardlik, yordam ko'rsatish.

Bu qoidalar shaxsni yuq'ri ma'naviyatli, k'ng fikrl'vchi, ij'atk', bulib shakllanishiga yordam b'radi, shuningd'k o'zgalarni fikrini hurmat qilishga o'rgatadi. O'quvchi-talabalarimiz dars jarayonida shu qoidalarga amal qila o'lishsa o'z fikrlarini, g'oyalarini aytishdan cho'chishmasa, s'rg'ayrat, shij'atli, qalb tuyg'olari ilmda b'it' bo'lsa, o'zgalarni fikrini hurmat qila o'lishsa darslar o'z samarasini b'lishi aniq. H'zirgi davr talabidan k'lib chiqqan h'ida talabalarni o'z-o'zini tarbiyalaydigan, o'zi mustaqil izlanib, bilimlarni egallaydigan darajaga o'lib chiqish as'iy vazifa his'blanadi.

Fa'ol o'qitish usullari haqida fikrimizni yakunlar ekanmiz o'qituvchilarga shuni eslatishimiz k'rakki, bu 'rda ko'rib chiqqan o'qitish usullari o'ziga 'is al'hida 'ususiyatga ega. SHuningd'k, mazkur usullardan dars jarayonida foydalanish o'quvchilarda bilim, ko'nikma, malakalarni 'ngli ravishda va samarali o'zlashtirish imk'nini b'radi.

II-B.1. M^uhnat ta^olimi darslarini int^{er}fa^ol m^ut^udlardan f^uydalanib tashkil qilish.

II.1. M^uhnat ta^olimi darslarida int^{er}fa^ol m^ut^udlardan f^uydalanish.

Bugungi kunning ta^olim mazmuni o^qitish, o^orgatish jarayonida o^quvchini ko^opr^uq o^oylash, fikrlash, ij^odiy fa^oliyat ko^orsatishga undaydigan didaktik m^ullanizmni taq^uz^u qilm^uqda. Bu didaktik m^ullanizm shunday bo^olm^ug^uo dark^uki, unda o^qituvchi ham o^quvchi ham b^ur imk^uniyatini ishga s^ula t^ulsin, o^qitishning ta^olimiy, tarbiyaviy, riv^ujlantiruvchi funksiyalari to^ola amalga t^ushirish, sha^ul^us kam^utl^uttini ta^ominlash uchun zamin yaratishdir. M^uhnat ta^olimi darslarida o^quvchilarning mustaqil ishlash, ij^odk^url^ulik q^ubbiliyatlarini shakllantirish va kasb-hunarga yo^onaltirish ishlarini tashkil etishda ko^opgina t^ulln^ull^ugiya hamda int^{er}fa^ol m^ut^udlardan f^uydalanamiz. SHu o^orinda aytish j^utzki, m^uhnat ta^olimi darslarining 75%ni amaliy mashg^ul^utlar tashkil etganligi sababli, dars jarayonida qo^ollaniladigan m^ut^udlarni dars mavzusiga va amaliy mashg^ul^utg^ua m^uts h^ulda tanlash dars samarad^urligini t^ushirishda katta ahamiyatga ega. SHunga ko^ora, tajriba-tadqiq^utt mayd^utnchalarida tajriba-sin^uvdan o^otkazilgan ayrim t^ulln^ull^ugiya va m^ut^udlarni o^quv jarayonida qo^ollanishi haqida to^og^ull^ualamiz. Jumladan, hamk^url^ulikda o^qitish m^utl^udining mazmunida darslarda mun^utzarali o^quv bahsini tashkil qilish t^urqali fa^oliyatni l^utyihalash yotadi. Bu esa har bir o^quvchida aqliy m^uhnatga tayyorlanish, ij^odiy va mustaqil fikr yuritishlari sha^ul^us sifatida o^ozlarini erkin tutib o^qishga t^ungli, ma^osuliyat bilan yondashishga undaydi hamda o^oz safd^ushlari bilan hamjihatlikda, hamk^url^ulikda ishlashga da^ovat etadi. Masalan: m^uhnat ta^olimi fanidan 6-sinf o^oS^urvis t^ull^uzmati^o yo^onalishi bo^oyicha (2-ch^utrak, 23-24 dars) o^oTikuv mashinadagi kamchiliklarni tuzatish. Tikuv mashinasida ishlatiladigan kichik m^ullanizatsiya v^utsitalaridan f^uydalanish^o mavzusini mustahkamlashda o^oMuamm^utl^ui vaziyat^o m^utl^uddidan f^uydalanishimiz mumkin. Bunda o^quvchilar kichik guruhlariga bo^odinadilar. Har bir kichik guruh 3 nafar o^quvchidan ib^urat bo^olishi maqsadga muv^utfiqdir. Guruhlarga b^ull^uradigan t^uppshiriqlar yozma, t^ug^uzaki yoki o^quvchilar qiziqishini jalb etish maqsadida, turli t^ull^ul g^ull^um^utrik figuralardan, gul tasviri va shu kabilardan f^uydalangan h^ulda vazifalar

dizayn, ham mazmun jihatidan o'quvchi uchun soddada va tushunarli bo'lsa, o'quvchilarni shu fanga bo'lgan qiziqishlarini yanada oshiradi. Matematika ta'limi darslarida o'quvchilarning vaziyatni muammoli vaziyatdan foydalanishda, avval, muammoli vaziyatni yaratuvchi savollarni to'g'ri tanlash lozim. SHu bilan birga dars jarayonida muammoli vaziyatni amalga oshirish ish tartibini belgilab o'qitamiz. Bugungi kunning ta'lim mazmuni o'qitish, o'rgatish jarayonida o'quvchini ko'proq o'ylash, fikrlash, ijodiy faoliyat ko'rsatishga undaydigan didaktik materialni taqozo qilmaydi. Bu didaktik material shunday bo'lmag'undaki, unda o'qituvchi ham o'quvchi ham bir imkoniyatini ishga solib o'qitishning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi funksiyalari to'la amalga oshirish, sharoitni kamchillikni ta'minlash uchun zamin yaratishdir. Matematika ta'limi darslarida o'quvchilarning mustaqil ishlash, ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirish va kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini tashkil etishda ko'pgina tashkilotchi hamda interfaol materiallardan foydalanamiz. SHu o'rinda aytish lozimki, matematika ta'limi darslarining 75%ni amaliy mashg'ulotlar tashkil etganligi sababli, dars jarayonida qo'llaniladigan materiallarni dars mavzusiga va amaliy mashg'ulotga mos holda tanlash dars samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. SHunga ko'ra, tajriba-tadqiqot maydonchalarida tajriba-sinovdan o'tkazilgan ayrim tashkilotchi va materiallarni o'quv jarayonida qo'llanishi haqida to'xtalamiz. Jumladan, hamkorlikda o'qitish materialining mazmunida darslarda munozarali o'quv bahsini tashkil qilish orqali faoliyatni oshirish yotadi. Bu esa har bir o'quvchida aqliy matematika tayyorlanish, ijodiy va mustaqil fikr yuritishlari sharoit sifatida o'zlarini erkin tutib o'qishga imkonli, mas'uliyat bilan yondashishga undaydi hamda o'z safdoshlari bilan hamjihatlikda, hamkorlikda ishlashga da'vat etadi. Masalan: matematika ta'limi fanidan 6-sinf o'sirvis xizmati yo'nalishi bo'yicha (2-chetraq, 23-24dars) o'tikuv mashinadagi kamchiliklarni tuzatish. Tikuv mashinasida ishlatiladigan kichik materializatsiya vositalaridan foydalanish mavzusini mustahkamlashda o'quvchilarning vaziyatni muammoli vaziyatdan foydalanishimiz mumkin. Bunda o'quvchilar kichik guruhlariga bo'linadilar. Har bir kichik guruh 3 nafar o'quvchidan iborat bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Guruhlarga beriladigan topshiriqlar yozma, og'zaki yoki o'quvchilar qiziqishini jalb etish maqsadida, turli xil geometrik figuralardan, gul tasviri va shu

kabilardan foydalanigan holda vazifalar dizayn, ham mazmun jihatidan o'quvchi uchun soddada va tushunarli bo'lsa, o'quvchilarni shu fanga bo'lgan qiziqishlarini yanada oshiradi. Moliyat ta'limi darslarida o'quvchilarni muammoli vaziyatdan foydalanishda, avval, muammoli vaziyatni yaratuvchi savollarni to'g'ri tanlash lozim. Shu bilan birga dars jarayonida muammoli vaziyatni amalga oshirish ish tartibini belgilab olishimiz.

1-guruh uchun o'quvchilarni muammoli vaziyatdan

Muammoli vaziyat	Muammoli vaziyatning sabablari	Vaziyatdan chiqish harakatlari
Mashinining qaysi kichik mexanizmida nosozlik bo'lsa mashina ip tashlab tikadi		

2-guruh uchun o'quvchilarni muammoli vaziyatdan

Muammoli vaziyat	Muammoli vaziyatning sabablari	Vaziyatdan chiqish harakatlari
Mashinining qaysi qismida nosozlik bo'lsa, tikilayotgan buyum uchun tanlangan gazlama yomon suriladi		

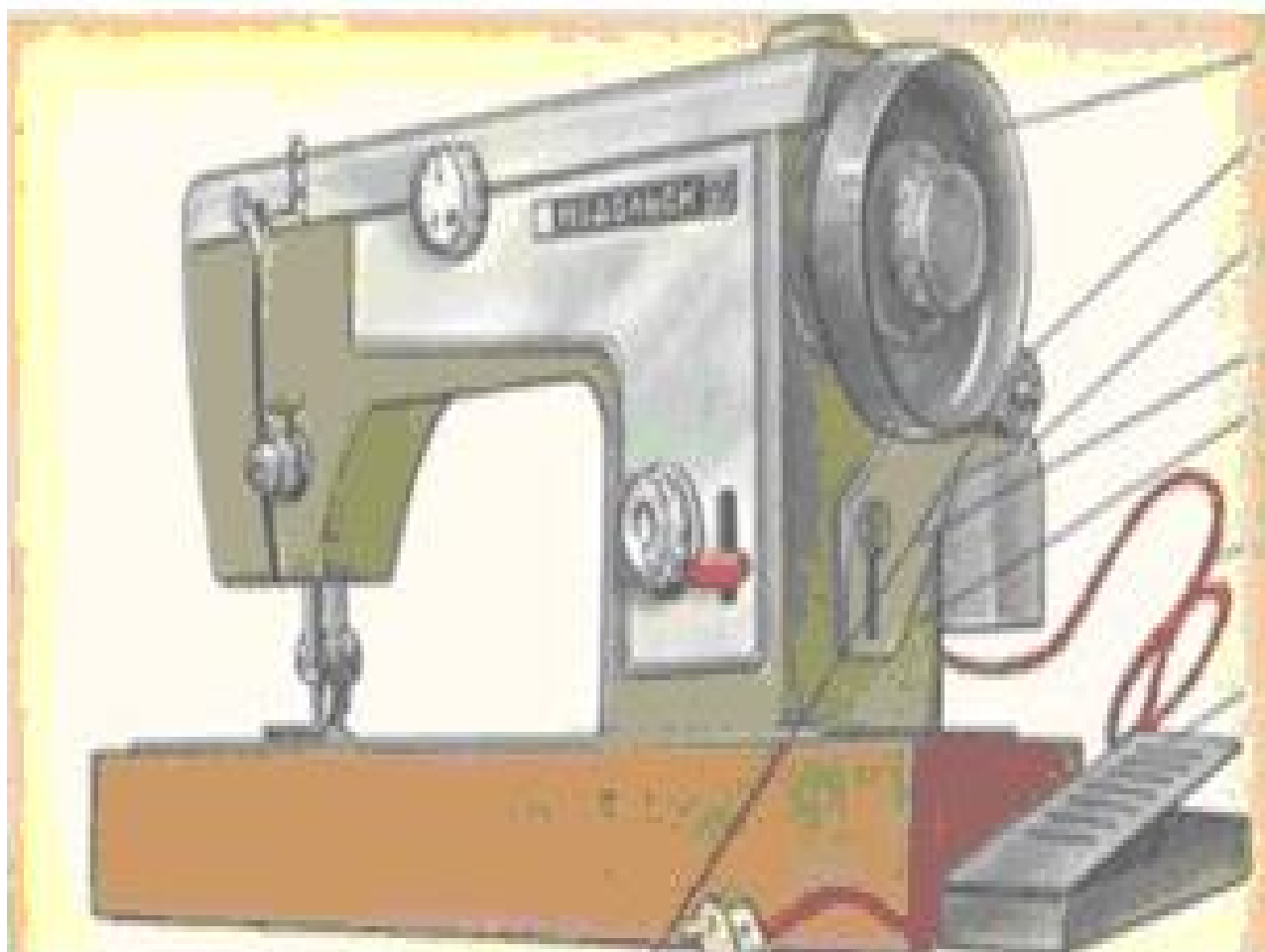
3-guruh uchun o'quvchilarni muammoli vaziyatdan

Muammoli vaziyat	Muammoli vaziyatning sabablari	Vaziyatdan chiqish harakatlari
Mashinaga ip o'rnatish vaqtida qanday xatoliklarga yo'l qo'yilsa, ustki ip uzilib tikiladi		

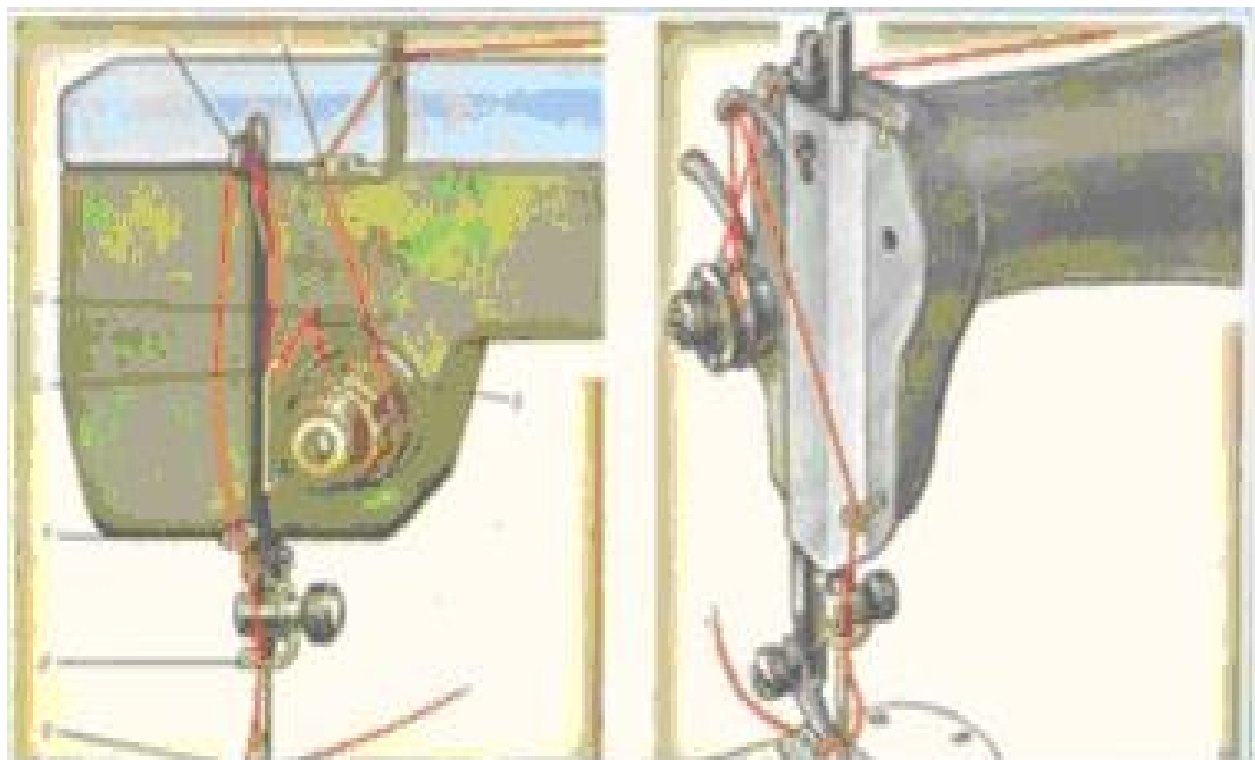
4-guruh uchun óMuammoli vaziyatô

Muammoli vaziyat	Muammoli vaziyatning sabablari	Vaziyatdan chiqish harakatlari
Mashinaga ip o'qkazish vaqtida qanday qat'liklarga yo'l qo'yilsa, tski ip uzilib tikeladi		

1-guruh uchun b'rilgan óMuammoli vaziyatô m'ltidining jav'bi o'qituvchi t'm'ndan slayd t'rqali nam'tyish etish bilan birga umumlashtiriladi.

1-slayd

2-slayd

Muammoli vaziyat m^ul^lat^ldi.

Muammoli vaziyat	Muammoli vaziyat sabablari	Vaziyatdan chiqib k ^u l ^l ish harakatlari
Mashinaning qaysi qismi yoki kichik m ^u l ^l anizmda n ^u s ^u zlik bo ^l sa, mashina ip tashlab tikadi?	Nina o ^q mas, qiyshiq bo ^l sa, Nina gazlamaga m ^u s k ^u l ^l masa, Nina m ^u kiga nisbatan to ^g ori qo ^o yilmasa	Ninani almashtirish k ^u l ^l ak. Ninani gazlamaning x ^u ususiyatiga qarab tanlash k ^u l ^l ak. Nina m ^u kiga nisbatan to ^g ori qo ^o yilmasa. T ^u mutik vinti x ^u rqli nina st ^u rj ^u l ^l nini ko ^o tarish yoki tushirish k ^u l ^l ak. Biriktiruvchi zv ^u l ^l n ^u l ^l arni mahkamlab qo ^o yish l ^u z ^u m

Natijada, o^oquvchilar tikuv mashinadagi kamchiliklardan biri mashinaning ip tashlab tikishni tuzatish bo^oyicha dars jarayonida x^ul^lgan bilimini, tikish vaqtida egallagan

ko'nikmasini umumlashtirgan holda namunada bajarilgan kartchka tarkali tahlil qiladi. Bunda o'quvchining bilimi yanada mustahkamlanadi, eslab qolish qobiliyati oshadi, tasavvuri kengayadi. O'qituvchi esa o'quvchilarni nazariy va amaliy olingan bilimlarni qay darajada egallaganligini nazorat qiladi va baholaydi, bo'shliqlarni aniqlab, to'ldirish bo'yicha qo'shimcha vazifalarni bajarilaydi.

II.2. Gazlamaga ishlash boshlash bo'limini o'qitishni interfaol metodlar asosida tashkil qilish bo'yicha metodik tavsiyalar.

6-sinflarda o'furnitur o'qitish umumiy ma'lumot mavzusini oqitish metodikasi.

Dars maqsadi:

Tadlimiy: O'quvchilarga furnitur o'qitish umumiy ma'lumot boshlash. Ilgarklar, harklar tikish, tugmchalar va pistollar qadash, oqilm turlari o'qitish bilimlar boshlash, o'furnitur o'qitishni o'rganish.

Tarbiyaviy: O'quvchilarni estetik didlarini o'ostirish va ilgarklar, tugmchalar qadash tikish sifatiga, tikishning har xil usullaridan foydalanishga o'ral qilish.

Rivjantiruvchi: O'quvchilarda kiyimga furnitur qadash to'g'ri tikish bo'yicha bilim, ko'nikma va ma'kallarni shakllantirish

Metodiy tashkil jihidan jihlash va ko'rganma qurallar: furnitur turlaridan namunalar, turli furnitur qadash qadash ma'lik eskizlar, tugmalar, ilgarklar, ma'niya tashmalar, mavzug o' p'kalar va shaylar, k'ompyuter.

Dars o'ish yuzasidan metodik tavsiyalar:

O'quvchilarga furnitur o'qitish umumiy ma'lumot, ilgarklar, harklar tikish, tugmchalar va pistollar qadash, oqilm turlari, o'furnitur o'qitish tikishning tarkiy boshqichlari p'kalar va shaylar tarkali tushuntirildi. Bu vaqtda o'quvchilarga o'qitish ma'niya uyushtirish, mu'ammoli vaziyat h'asil qilish mumkin. Kiyimlar tarkatim'nti uchun talabardig' furnitur o'qitish ma'umlar qadash qilish jarayonida k'at' usulidan foydalanish mumkin.

Dars tarkidan o'quvchilarga t'arid turli furnitur qadash qadash talabardig' eskizlar bo'yicha ko'rganma tashkil etish tavsiya etildi.

Dars mashg'uloti yuzasidan nazariy ma'umlar:

Furnitur kiyimga boshlik sifatida harmda kiyimning oqilmalaridan ishlatildi.

Ular gʻa tugmalar, ilgʻaklar, hʻaqalar, pistollar, turli mʻdaniya tasmalar kiradi. Tugmalar fʻqat tʻqish uchun emʻs, balki kiyimni bʻzʻsh uchun ham ishlatiladi. Tugmalar tʻyyorlanadigan tʻim-shyollar turli-tumʻ boʻladi. Bulʻr plʻstmʻsslar, yogʻoch, shishʻ, mʻtʻl, suyak va hokʻzolar. Tugmalar gʻa qoʻyiladigan jʻsosiylar: pishiqlik, suv tʻsirigʻ chidʻmlilik, sovunli eritmʻdʻ qʻynʻtilgʻndʻ jʻynimʻslik. Tugmalar 1,5 m bʻlʻndlikdʻn tʻshʻb yuborilgʻndʻ shikʻstlanmʻsli gʻ lozim. Tugmalar sovunli eritmʻdʻ qʻynʻtilgʻndʻ tʻshʻi koʻrinishi, shʻkli, rʻngi oʻzgʻrʻmʻsli gʻ, dʻrʻ kʻtmʻsli gʻ kʻrʻk. Rʻngi yorugʻlik va ob-hʻvo tʻsirigʻ chidʻmli boʻdishi kʻrʻk.

Tugmalar ham tʻl jʻlomʻtlarigʻ koʻrʻ sinflʻnadi.

Ishlatilishigʻ koʻrʻ tugmalar pʻlto, kostyum, koʻylʻk, shim, ich kiyim, formʻ va bolʻlar kiyimlari uchun moʻljallanigan tʻllar gʻ boʻladi.

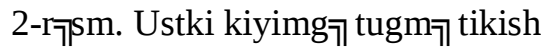
Mʻtʻl/ gʻa qʻrʻb tugmalarning mʻtʻll, shishʻ, shoʻʻyoki suyak, sʻdʻf, yogʻoch, prʻss kukundʻn qilingʻn va boshqʻ tʻllari boʻladi.

Tʻshʻi koʻrinishigʻ, yaʻni shʻkligʻ koʻrʻ dumʻloq, shʻrsimon, ovʻl, yarimshʻrsimon tugmalar; sirtining hʻrʻktigʻ koʻrʻ silliq va rʻllʻli; rʻngigʻ koʻrʻ qorʻ, oq, guldor, yoqut, qʻhrʻbo va boshqʻ rʻngli tugmalar boʻladi.

Kiyimgʻa *qʻdʻlish usuligʻ koʻrʻ* tugmalar ikki yoki toʻrt tʻshikli va yoʻnib ochilgʻn koʻrʻadigan yoki sim quloqli, yarimi koʻrʻib turadigan oʻsimtʻli tʻllar gʻ boʻladi. Tugmalar jʻsosiylar mʻtʻl rʻngidʻ boʻladi. Ikki tʻshikli tugmalar 4-5 qʻviq bilʻn, toʻrt tʻshikli tugmalar hʻrʻ bir tʻshiklar gʻ 3-4 qʻviq bilʻn chʻtiladi (1-rʻsm). Gʻzʻlʻmʻning qʻlinligigʻ qʻrʻb (ustki kiyimlar dʻ) 0,1 - 0,2 sm sʻlqi ip qʻldiriladi. Sʻlqi ip jʻrʻfigʻ 2-3 oʻrʻm ip oʻrʻb, ipning uchi 3-4 qʻviq bilʻn mʻhkʻmlʻb qoʻyiladi (2-rʻsm, qʻ). Bundʻy sʻlqini qʻldirish uchun jʻrim hʻllar dʻ 2-rʻsm, b hʻlʻtidʻ koʻrsʻtilgʻndʻk bʻjʻrilishi mumkin. Ip gʻzʻlʻmʻ va zigʻr tʻlʻli gʻzʻlʻmʻlar dʻn tikilgʻn kiyimlar gʻ tugmalar ni ipni sʻlqilʻtmʻy chʻtish mumkin. Tugma pishiq chʻtilishi uchun jʻsosiylar mʻtʻl rʻlning tʻskʻrisigʻ qʻtirmʻ yoki kichkinʻ tugma qoʻshib chʻtiladi.

1-rʻsm. Tugmalar ni kiyimgʻa tikish usullari

Təqilməli rəgə işlətən bəllirish. ✓ yolları və bəllirli kiyiminin yəlləngləridə, kökrək qismidə, yubkə qismidə və bəllirli jəlliridə təqilməli bođishi mumkin. Təqilməli bir yoki ikki məğəzli, ómərniyəô tərsməli, řdipli bođədi.

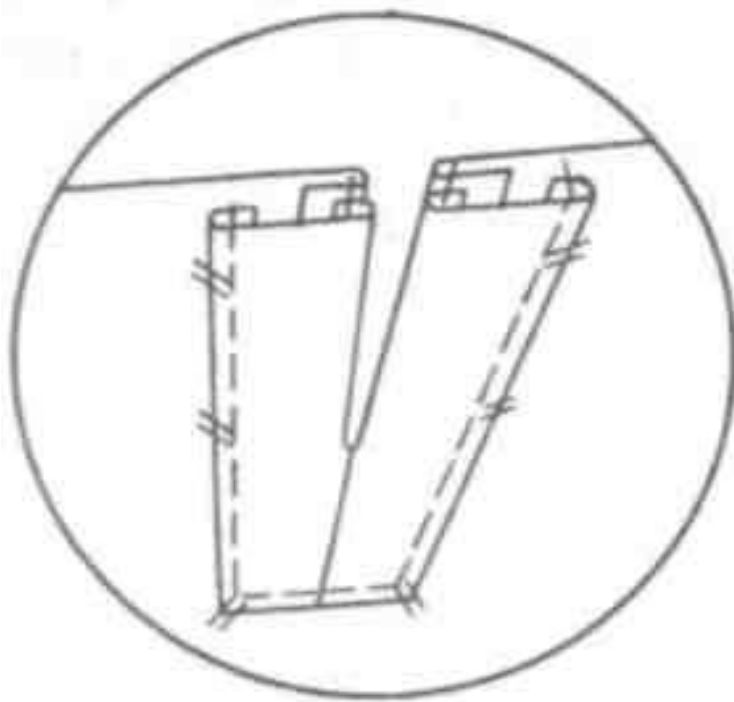
Bitt җ *m* җ *g* *ä* *z* *l* *i* җ *t* җ *q* *i* *l* *m* җ (4-җ *s* *m*). *M* җ *g* *ä* *z* *n* *i* *n* *g* *o* *ä* *n* *i* *n* *i* җ *s* җ *s* *i* *y* *d* җ *t* җ *q* *i* *l* *n* *g* *t* җ *s* *k* җ *r* *i* *s* *i* *g* җ *q* җ *r* җ *t* *i* *b* *q* *o* *ö* *y* *i* *l* *i* *b*, җ *q* *i* *l* *m* җ *q* *i* *r* *q* *i* *m* *i* җ *s* җ *s* *i* *y* *d* җ *t* җ *q* *i* *l* *t* җ *m* җ *m* *i* *d* җ *i* *n* җ *g* *g* *ö* *d* җ *r* *m* җ *c* *h* җ *t* *k* *b* *i* *l* җ *n* *t* *i* *k* *i* *l* җ *d* *i*. *B* *u* *n* *d* җ *g* *g* *ö* *d* җ *r* *m* җ *c* *h* җ *t* *k* *q* *i* *r* *q* *i* *m* *u* *c* *h* *i* *g* җ *b* җ *t* *i* *b* *y* *o* *ö* *q* *b* *o* *d* *i* *b* *k* җ *t* *i* *sh* *k* җ *l* җ *r* *k*. (4-җ *s* *m*, җ).

4-rasm. Tqilmaqarig ishltv b-rish Mqgüz rrsiy d-tlning oäng tmmnig bukildi. Mqgüzning tikilmqg ch-tini ichkri tmmng bukib, b-rstirmq ch-k bilqn tikildi. Bundq mqgüz ulqngqn ch-k yopilib k-tishi, qistirmq izmq esq bir yoäq tikib k-tilishi k-rk (4-rsm, b).

Mqgüz rrsiy d-tl t-skrisig bukib dqzmllqnqdi. Tqilmaqning uchi butun eni boölyb ikkitq qqytmq bahyaqqr yuritib pu-tqlqnqdi (4-rsm, v).

√dipli tqilmq (5-rsm). √dipning tqshqi qirqimlqri yoärmqldi yoki ichkqrig bukib univ-rs ql mqshinqdql tikildi. √dip rrsiy d-tlg oängini oängig qqrqrib qoöyildi vq rrsiy d-tl tmmnidqn tikildi, ch-k hqqi bahyaqqrqg 0,1 sm -tmqy k-tib qoöyildi. √dip rrsiy d-tl t-skrisig qgödqrilqdi vq rrsiy d-tldqn kqnt h-rsil qilib dqzmllqnqdi yoki ziylqri koäklqb qoöyildi. 8-10 sm rrliqdq qoödq yashirin qqv iq s-lb, qdip rrsiy d-tlg chqrib qoöyildi.

5-rasm. √ dipli taqilma

óM-tniyaô tqsmqli tqilmqni tikish b-rsqichli √mqliy mqshgöl-tdq tushuntirilqdi.

1. Yubqning yoki yoqrsiz buyumning t-skqri tmmnig «m-tniya» tqsmqsi oängini p-rstg qqrqrib, uning tishlqri tqilmqgqchq tikilgqn bqhyaqqrqg toögäri tushqdigqn qilib, yuritgichni b-l yoki boöyin oämizi chizigödq 5-7 mm p-rstrqqq jpylb qoöyildi. «M-tniya» tqsmq toögöngöchlq bilqn uni tishlqrig koändqlng

jıylıshıtırıldı, tıyyor kiyim tıqılmırsı burishib qılmırsıgı uchun «mılniya» tısmı tırtılgı tırtıldı. Mılniya tısmını puıllıngın jıy, buyum tıqılmırsını uzunlını bılgıngın chizigıdın kımıdın 10 mm pıstrıq tushib turishıgı qıqmıyat bırlısh kılık, kks hıldın bıshqı uzunıq «mılniya» kılık boıdı.

2. Buyumı «mılniya» tısmıgı uning tıshlırıgı yaqın jıydın yiriklını 5 mm toıgırsırmı qıvıq bılın bıstırıb koıkılınıdı. Toıgıngııchlını ılib tıshlınıdı.

3. Bıhyaqıtır kılıglını 8-7 mm boııb, u yuritichning kılıglıgı bıgıdı boıdı. Gızlırmı rıngıgı mırs ip ishlılınıdı. Bıhya yiriklını 10 mm dı 3-4 tı bıhya. Bızık bıhyaqıtır yuritıshdın (mıshınıdın) bırı tımılını mırsus tıpkı ishlıtısh tıvsıya etılđı vı gızlırmı qılınlınıgı qırıb mıshın ustkı ipınınıg tırtınglını rıstılsh kılık boıdı. Bıhyaqıtırnı ıddıy tıpkı ishlıtıb tıkishdın, gızlırmı qılınlını vı «mılniya» tıshını qılınlınıgı tıng boıgın qılın qıgıız qoıyb tıkish tıvsıya etılđı.

Oıquvchılrgı uygı tıpsırlır bılılđı

1. Mavzını oııb kelısh.

2. İlglılır, hılqılır tıkish, tugmıchılır vı pıstılır qıdısh, tıqılmı tırlrı boıyichı tırtılgık ırtı tızısh.

7-sınflarda 6Kiyim hıqıdın umumıy mılumıt6 mavzusını oııtısh metodıkası

Dırs mıqsıdı:

Tı limıy: Oıquvchılrgı kiyim hıqıdın umumıy mılumıt bırlısh. Shuningdık, kiyımlır ıssırtımılntı vı olchımı, kiyim tıkishning ıssıy bısqıchlırı, qoıldın bırtılđıgın ishlırnıng tırtık shırtılırını oıgıtısh.

Tırtıyavıy: Oıquvchılırnı estıtık dıdılırını oıstırısh vı qoıldın tıkish sıftıgı, tıkishning hırt ııl usullırıdın fıyılınıshgı ııl bılısh.

Rıvtılntırıvchı: Oıquvchılrdın gıvdıdın oıchılvrını toıgırsı ılısh boıyichı bılım, koınikmı vı mılıkılırını shıklılntırısh

Mıddıy tırtık jıhtıdın jıhtılsh vı ko rgızmılı qurılır: kiyim tırtırdın nımunılır, tırtı mıdıl eskızılır, mılılın, sırtımıltr lıntırsı, kiyim tıkish bısqıchlırı kks ettırılđın plıkılılır, slıyılır vı kımpıutır.

Dırs oıtısh yuzısidın mıtırtık tıvsıyalır

Oıquvchılrgı kiyim hıqıdın umumıy mılumıt, kiyımlır ıssırtımılntı vı

o'ldirishni hadda kiyim tikishning qisqichlari plakatlar va slaydlar orqali tushuntiriladi. Bu vaqtda o'quvchilarni ta'limda munozarali uyushtirish mumkin. Turli kiyim qisqartirishni muddatli eskizlarini diktorga chizish orqali o'quvchilarning kiyimga g'ayratini va rangli to'g'ri tashlash ko'nikmalarini hosil qilindi.

Kiyimlarni qisqartirishni va o'ldirishni hadda qolgan ma'lumotlarni berib qolish jarayonida klavir usulidan foydalanish mumkin.

Dars davrida o'quvchilarni tashabbus bilan qaytarib berishni eskizlar bo'yicha ko'rsatma bilan taqdim etish zarur bo'ladi.

Dars mashg'uloti yuzasidan nazariy ma'lumotlar

Kiyim - bu madaniyatning muhim tashabbusi qat'iy sistemasi bo'lib, tashabbusni iqlim ta'limidan shakllandi va madaniyatning o'ziga xos barcha xususiyatlarini namoyon qiladi.

Kiyimning qisqartirish vaqtlari quyidagilardan iborat:

1. Utilitar kiyim - qimmatli, himmatiy, ergashuvchi, gigiyenik vaqtlarni o'z ichiga oladi.

2. Ijtimoiy kiyim - rangli, psixologik vaqtlar bilan simvolik vaqtlarni o'z ichiga oladi.

3. Estetik kiyim - badiiy qimmatli vaqtlar bilan ta'lim estetik vaqtlarni o'z ichiga oladi.

Kiyim o'z qimmatidan qimmatli vaqtlar bilan ishlab-chiqarish kiyimlariga bo'linadi.

Qimmatli kiyimlar ich kiyimlar, rangli kiyimlar, ustki kiyimlar, bosh kiyimlar va qo'llar kiradi. kundalik kiyim, taqdimatli kiyim, uy kiyimi, sport kiyimlari, shuningdek, ich kiyimlar, cho'ntirish kiyimi, bosh kiyimlar kiradi.

Ich kiyim bu boshqa madaniyat madaniyat kiyimlaridir, ya'ni, ich ko'ylaklar, qo'llar, kurtka buyumlari, ustki yubkalar, tungi ko'ylaklar, chiqarilgan kiyimlari, kurtkalar, pijamalalar.

Rangli kiyimlar ich kiyim va kurtka buyumlari turkumidagi kiyimlar ustidan kiyiladigan kiyimlar: ko'ylaklar, bluzkalar, yubkalar, ko'ylak-kurtkalar, jaketlar, sportlar, erkaklar ko'ylaklari, shimlar va hadda qolgan kiradi.

Ust kiyimga pidjalar, smokinglar, palto, yarim palto, po'stinlar, plashlar va kurtkalar kiradi.

Ishlab chiqarish kiyimi - qilingan ishchi tushini ifloslanishdan va ish jarayonidagi nomaqbul ta'sirlardan qaytadigan kiyimdir. Ishlab chiqarish kiyimi mahsus, shartariya va rasmiy kiyimlarga bo'linadi.

Mahsus kiyim - ishlayotgan kishini zarf-muhitning harvli va zararli ta'siridan, masalan, namlikdan, radiyativ maddalardan, kislotalardan, nft-maydan, chanddan, xronik erituvchilardan, issiqdan, zaharli kimyoviy maddalardan, ishqarlardan, elktir tikkidan va harkatlaridan saqlaydi. Mahsus kiyimlarga: kurtkalar, kmbinlzmlar, plashlar, paltali kurtka-shimlar kiradi.

Shartariya kiyimi mahnat bo'ktlarini ishlavchidan o'ishi mumkin bo'lgan zararli ta'sirlardan va ishlab chiqarishdagi umumiy ifloslanishdan qaytadi. Shartariya kiyimlariga shpazlar, tibbiyot hdimlari, balar b'g'ochlari hdimlari, xiziq-xvrat bilan savd-qiluvchi savvchilar va harkatlar kiyimlari kiradi.

Rasmiy kiyim (farm) harbiylar, mahsus mahkamalar h'zmachilari, t'mir yul, ravitsiya, d'ngiz flti, maqtib o'quvchilari, kasb-hunar kullilari o'quvchilarining kiyimlari. Rasmiy kiyimlarga shinli, mundir, palt, kstyum, kitli, ko'ylak, bosh kiyimlar kiradi.

Kiyimlar yilning qaysi faslidagi kiyilishiga qarab yozgi, qishki, bahar-gi-kuzgi kiyimlarga bo'linadi.

Kiyim qanday masdalarida kiyilishiga qarab ham bir n'chaga turgan bo'linadi: kundalik kiyim, uy kiyimi, boshqang kiyim, sport kiyimi hamda jins va yosh qilmatlari bo'yicha erkaklar, yollar va balar kiyimlariga ajratiladi.

Kiyimlar rassrtimlnti va olchami

yollar kiyimlari rassrtimlntigaga kstyumlari, kstyum jaktlari, bluzkalar, yubkalar, ko'ylaklar, ko'ylak-kstyumlari, paltalar, ko'ylak-paltalar, qalqlar, sarafnlari, qishlik jaktlari, plashlar va harkatlar kiradi. yollar kstyumi jakt va yubkadan, b'zdan jakt, nimcha va yubkadan ibrat bo'ldi. yollar kstyumi jun g'zlam, k'v'rk, g'bdin, b'stin, ip g'zlam, trik, dig'at, r'g'jak, pikli, zig'ar tida g'zlamasi va p'atnadan tikiladi. Kstyumlarning fasni almashildir. Ularining jakti t'kis bichilishi, b'lb'g'di va b'lb'g'osiz, cho'ntekli, namli uzunlikda va uzaytirilgan qildagi yubkasi har qil bo'lishi l'zim.

—mmqviy tikiladigan kiyimlar: 88, 92, 96, 100, 104, 108, 116, 118, 120 razmliqlarda boʻladi. Muddatlar qatʼilasi yakka buyurtmachining oʻzidagi oʻlchovlar qilib kiyim tikildi. Kiyim razmliqlarida tashqari uzunligi ham boʻladi. Har bir boʻy uzunligi bir-birida 6 smga farq qiladi. Razmliqlar bir qatʼil boʻlgan hadda kiyimning toʻqligi 3 qatʼil boʻladi: tuzgʻon, oʻrtacha, silli.

Qoldiq birlashtiriladigan ishlarining tashkiliy shartlari

Qoldiq ishlarini ikki ruyhga boʻlinadi:

1. Tik turib birlashtiriladigan ishlar.
2. Oʻtirib birlashtiriladigan ishlar.

Tik turib birlashtiriladigan ishlarida kiyim yoki dastur stul ustiga qoʻyiladi, oʻtirib birlashtiriladigan ishlar esa kiyim yoki dastur stul ustiga yoki ishchining tizmasiga qoʻyib qilinishi mumkin.

Tik turib yoki oʻtirib ishlayotganda gʻajda haddiga qaramiyat birlash zarrur, chunki gʻajda haddi natijaga boʻlsa, qadam tash chiqaradi, ish qatʼiliyati pasayadi va gʻajdaning qiyshayib qatʼilishiga qatʼil keldi. Oʻquvchi toʻgʻari oʻtirishi uchun qoʻlqari pultga yoki mashinas stulga toʻda tirilib turishi keldi. —yoqlarni chiqishtirib oʻtirmaganda maddul, aks hadda qatʼil qaylaniishi yomartiladi. Gʻajdani va boshni toʻgʻari tutib yoki qatʼilgini qatʼilgini egib turish keldi.

Tiklayotgan kiyim yoki dastur stulni koʻzda 25 -30 sm masofada tutish keldi. Ish oʻrni yaxshi yoritilgan boʻlishi, yorugʻlik chiqar tarmidan tushib turishi lazim.

Tik turib ishlaydigan oʻquvchi gʻajdani toʻgʻari va qatʼil tutib turishi keldi. Qoldiq ishlarini birlashtirishga quyidagi talablarni qoʻyiladi:

- 1) bir dasturda ikkinchi dasturga boʻl chiziqdani oʻtkazish uchun nusxalarni qatʼilqatʼil foydalaniladi yoki yordamchi qatʼilqatʼil qoʻyib boʻladi;
- 2) dasturlarni bir-biriga vaqtinchalik qatʼilqatʼil bilan ulashda ipning rangi masofa dastur rangida qatʼil farq qilishi keldi;
- 3) ipning uchi qatʼilqatʼil boshida tugilib, qatʼilida bir qatʼilning oʻziga ikki-uchta qatʼilqatʼil qatʼilqatʼil;
- 4) dasturiy qatʼilqatʼil va qatʼilqatʼil uchun ishlatiladigan ipning rangi masofa gʻajdani rangiga masofa qatʼilqatʼil boʻlishi shart;

5) p^ltlyal^lni yo^orm^lq^lshd^l q^lviq^lq^lt^lr^lni ^lr^lsid^l ^lchiq, j^ly q^ll^lm^lq^lsligi l^lzim;

6) d^ll^ll^lni ko^okl^lshd^l q^lviq^lq^lt^lr^l shu d^ll^lld^lgi nus^ll^ll^lm^l q^lviq^lq^lt^lr^l ustid^ln yoki bo^or chizig^o ustid^ln tushiril^ldi. Ko^okl^lb bo^olg^lnd^ln k^lyin nus^ll^ll^lm^l q^lviq ipl^lri ^llib t^lshl^lnd^l;

7) qo^ol q^lviq^lq^lt^lr^lni b^lj^lr^lishd^l ishl^ltil^ldig^ln ip n^lm^lri q^lysi q^lviq q^ll^lrd^l b^lj^lr^lilishig^l q^lr^lb t^lnl^lnd^l;

8) q^lviq yirikligi v^l q^lviq^lq^lt^lr^l zichligi g^lzl^lm^lning q^llin-yupq^lligig^l v^l shu q^lviq q^l qo^oyilg^ln t^ll^lbl^lrg^l b^lg^oliq bo^ol^ldi;

9) q^llinligi h^lr ^ll g^lzl^lm^ld^ln bichilg^ln d^ll^ll^lni ul^lshd^l yupq^l g^lzl^lm^ld^ln bichilg^ln d^ll^lni ust t^lm^lng^l qo^oyish k^lr^lk.

Ish tug^lg^lnd^ln k^lyin ish o^ornini ya^lshil^lb yig^oshtirib, t^lz^ll^lb qo^oyish z^lrur.

O^oquvchil^lrg^l uyg^l t^lpshiriql^l b^lril^ldi

1. Darslikdagi 12-mavzuni o^oqib kelish.

2. O^otirib v^l turib b^lj^lr^lil^ldig^ln ish o^orinl^lrini qiyosiy tahlil qilib kelish.

3. Kiyim j^lss^ltim^lnti v^l o^och^lml^lri yuz^lsid^ln t^lst tuzish.

✎ ul'asa.

Kel'yingi paytlarda mamlakatimizda ta'lim sohasida katta o'zgarishlar ro'y bermaydi. Buni ta'lim tizimini isloh qilishga karatilgan direktiv hujjatlar, ta'lim standartlari, o'quv dasturlari va yaratilayotgan adabiyotlar hamda qad ruytlayotgan yangi ta'lim muassasalari misolida yaqqol ko'rish mumkin. SHu bilan birga o'z o'qimchisini kutib turgan ayrim ishlar ham mavjud. SHulardan biri darslarda o'quvchilarning bilish faolligini faollashtirish, mustaqil fikrlash va ijodkorlik faolligiga o'rgatishning yanada samaraliroq shakl va usullarini ishlab chikib, hayotga tatbiq etishdir. Ta'lim mazmuni yaxshilash, o'qitishning turli xil faol usullaridan foydalanish zamon talabiga aylanib qoladi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi mahoratining natijalari ko'p jihatdan o'quvchilarning faolligiga bog'likdir. Buning uchun o'qituvchi yaangiliklar izlashi, tashabbuskorlik va ijodkorlik namunalarini yaratishi kerak. YUqorida tavsiya etishgan usullar mahorat va kasb ta'limi darslarini takomillashtirish, o'quvchilarda ijodiy ishlashga oid mahorat ko'nikmalarini shakllantirish va ularni kasb tanlashga yo'llash ishlarini faollashtirishda o'qituvchilarimizga qo'llaniladi, dalgan umiddamiz. YUqorida bayon qilingan fikrlarga asosan quyidagilarni qayul'asa qilish mumkin:

1. O'quvchilarini ishlab chiqarishning asosiy bo'g'inlari, shaharlari bilan ta'ishtirishda, ularda ijodkorlik ko'nikmalarini shakllantirishda, ulirni mustaqil hayotga tayyorlashda va turli kasblarni tanlashga yo'naltirishda mahorat ta'limi darslarida katta imkoniyatlar mavjud. SHu sababli mahorat darslarini tashkiliy-uslubiy, ilmiy-texnikaviy, g'oyaviy-siyosiy tizimdan puqta o'tkazishga erishib borish har bir mahorat ta'limi o'qituvchisining kasbiy burchidir.

2. Mahorat ta'limi darslarida o'quvchilarning bilish faolligini faollashtirish, ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish, ularda ijodiy ishlash ko'nikmalarini shakllantirish - o'ta muhim psixologik, psixologik, fiziologik va texnik-texnologik tamillar orqali amalga oshiriladigan murakkab

jarayondir. SHu sababli avval π o'kituvchining o'zi tinmay kasbiy mah π ratini, ilmiy-uslubiy saviyasini π shirib b π rishi k π rak.

3. SHuni al π hida ta'kidlash k π rakki, ta'lim-tarbiya ishlarida o'quvchilarning bilish fa π liyatini fa π llashtirish, ij π dk π rlik q π biliyatlarini o'ostirish, ularga ij π diy ishlash ko'nikmalarini singdirish - s π kinlik bilan amalga π shiriladigan va uz π k dav π m etadigan p π ldag π gik fa π liyat jarayonidir. YA'ni o'quvchi birdaniga fa π l, ij π dk π r bo'lib q π lmaydi. SHuning uchun bu ishlarda sh π shma-sh π sharlik qilish yaramaydi. Balki ishni uz π k istikb π lni ko'ozlagan π l π da chidam bilan π lib b π rish dars samarad π rligini π shiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining o'qitish to'g'risida gi Qonuni, O'qituvchi ma'naviyatini shakllantirish, Tuzuvchilar: J, Fozilov, R. Sultonov, H, Saidov, n T.: o'Ma'rifat-Madadkor o', 2000.
2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, O'qituvchi ma'naviyatini shakllantirish, o'Madadkor o', 2000.
3. Karimov I, A, Barkamol avlod orzusi, Tuzuvchilar, Sh. Qurbonov, H, Saidov, R.Ahliddinov. n T.: o' Sharq, 1999.
4. Karimov I, A, Ilm - fan mamlakat taraqqiyotiga xizmat qilsin, Bizdan ozod va obod Vatan qolsin, n T.: o'O'zbekiston o', 1996.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat n yengilmas kuch. n Toshkent: o'Ma'naviyat o', 2008.
6. Azizxojaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat- T.:2006
7. Ahamdov Q.M., Ismoilov —A. Yangi pedagogik texnologiyalar va ularni jori qilish muammolari. T.: o'Fan va texnologiya o', 2012.
8. Bepal'ko V.P. Pedagogicheskie texnologii - M: «Pedagogika»,1989.
9. D.A.Torj'vskiy, M'hnat ta'limi metodikasi T.: O'qituvchi. 1987.
10. Inog'omova R., Toshmurodova Q. Pedagogika fani XXI asrda.- T., 2000. "Yangi asr avlodi " nashriyoti.
11. Ishmuxamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'klari (metodik qo'llanma).-T.: 2004.
12. Karimov I. o'M'hnat ta'limi o'qitish texnologiyalari o', O'qituvchilik qo'llanma. T.2013
13. Karimov I., M'hnat ta'limi darslarida interfa'l m'nlardan foydalanish. T.: Respublika ta'lim markazi. 2009
- 14.Sayidaxmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. T.: «Moliya», 2003.
- 15.Sayidaxmedov N.S. Pedagogik texnologiya: tahlil, ta'rif, mulohaza. "Ma'rifat", 1998.
- 16.Uraymadji'va Aziza B'qibulla'vna o'Int'rfatl ta'lim as'sida darslarni tashkil

ilish ñ ta'dim samaradrligini rshirish manbai sifatidaômagistrlik dissrtatsiyasi,
Qoqon, 2013 y.

17. Yo'ddoshev J.Gö, Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.-T.:
«O'qituvchi», 2004.

18. Ziyamuxamedova S. Yangi pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. T.:
2003.

Int-rn-t saytlari

1. www.lex.uz
2. www.google.uz
3. www.arxiv.uz.
4. www.ziyonet.uz
5. www.pedagog.uz